

ÖREBRO UNIVERSITET

Institutionen för juridik, psykologi och socialt arbete

Socialt arbete

Examensarbete

Kandidatnivå, 15 högskolepoäng

VT 2019

Att identifiera barn som far illa

Förskollärares kunskap och förmåga att uppmärksamma utsatta barn och upprätta orosanmälan

Amanda Abrahamsson
Olivia Lindberg
Handledare Björn Johansson

Förord

Vi vill rikta ett tack till alla som har gjort denna studie möjlig. Stort tack till de personer som frivilligt och utan ersättning ställt upp på intervjuer. Utan er hade vi inte kunnat genomföra detta. Vi är tacksamma att ha fått ta del av era upplevelser och tankar. Kom ihåg att det arbete som ni gör inom förskolan är otroligt betydelsefullt!

Vi vill även tacka vår handledare Björn Johansson som varit snabb på tangenterna och handlett oss i uppsatsskrivandet.

Örebro maj 2019

Amanda och Olivia

Kunskaper och förmågor hos förskollärare: hur påverkar det arbetet med barn som far illa?

Amanda Abrahamsson

Olivia Lindberg

Örebro universitet

Institutionen för juridik, psykologi och socialt arbete

Socialt arbete

Examensarbete på kandidatnivå, 15 högskolepoäng

VT 2019

Sammanfattning

Att barn far illa är ett konstaterat folkhälsoproblem. Ungefär 10% av alla barn i Sverige har bevittnat våld i hemmet och vart tredje barn i Europa har blivit utsatt för allvarliga kränkningar. Trots dessa siffror är mörkertalet stort och arbetet med att identifiera barn som far illa måste prioriteras. Tidigare forskning visar på att en tidig upptäckt och tidiga stödinsatser för barn som far illa är avgörande för barnets utveckling och hälsa. I Sverige är det idag lag för vissa yrkesgrupper att vid misstanke om att ett barn far illa anmäla detta till Socialtjänsten. Denna kvalitativa studie har därför syftat till att undersöka vilka kunskaper och förmågor förskollärare anser sig ha om barn som far illa och vilka svårigheter som finns med att upprätta en orosanmälan. Data till studien har inhämtats genom sex semistrukturerade intervjuer med yrkesverksamma förskollärare. Datamaterialet har därefter tolkats utifrån teorin handlingsutrymme samt etik. Studiens resultat visar att förskollärarna har kunskap om symptom som barn som far illa kan ge uttryck för, men att det finns faktorer som påverkar möjligheterna att identifiera dessa barn i verksamheten. Resultatet visar även att det föreligger vissa svårigheter kring att upprätta en orosanmälan, främst på grund av föräldrarelationer och bristande stöd från ledning eller chef.

Nyckelord: omsorgssvikt, barn som far illa, förskola, orosanmälan

Kunskaper och förmågor hos förskollärare: hur påverkar det arbetet med barn som far illa?

Amanda Abrahamsson

Olivia Lindberg

Örebro University

School of Law

Psychology and Social Work

Social Work

Undergraduate Essay 15 credits

Spring 2019

Abstract

Child abuse and neglect is confirmed to be a public health problem. Approximately 10% of all children in Sweden have witnessed violence in their home and every third child in Europe has been exposed to severe violation. Despite these figures, there is still a large number of violations and cases of child abuse and neglect that are unrecorded. Therefore, there is a great importance to prioritize and identify children suffering from abuse and neglect. Previous research shows that early discovery and support efforts are crucial for the child's development and health. Swedish law claims that some professions have an obligation to report a child to the Child Protective Services (CPS) if there is any concern the child might be at risk of abuse or neglect. Data for this study has been obtained through six semi-structured interviews with educated preschool teachers. The data have then been analyzed on the basis of the theory capacity for action and ethical theory. The results of the study show that the preschool teachers possess knowledge about symptoms of child abuse and neglect, but that there are some factors that impact the possibilities to identify those children in the preschool that might suffer from it. The results also show existing difficulties with reporting to the CPS due to parent relations and failing support from employer.

Keywords: child abuse, child maltreatment, preschool, reporting child maltreatment

-
-

Innehållsförteckning

<i>Inledning</i>	1
Syfte och frågeställningar	2
<i>Tidigare forskning</i>	2
Statistik.....	2
Tidig upptäckt och konsekvenser	2
Förskollärares utmaningar	3
Tendenser och kunskapsluckor	3
<i>Definitioner</i>	4
Barn som far illa	4
Kännetecken våld.....	4
Kännetecken sexuella övergrepp.....	5
Jurisdiktion	5
Barnkonventionen.....	5
Socialtjänstlagen	5
Anmälningsskyldighet.....	5
Skollag	6
Förskolans läroplan	6
Profession	6
Förskollärare	6
<i>Teoretiska analysbegrepp</i>	6
Etik	7
Handlingsutrymme.....	7
<i>Metod</i>	8
Metodanslag	8
Urvalsmetod	8
Datainsamlingsmetod.....	9
Transkribering.....	10
Dataanalysmetod	10
Pålitlighet, trovärdighet och överförbarhet	10
Forskningsetiska överväganden	11
<i>Resultat och analys</i>	12
Utbildning.....	12
Kunskap och förmåga	14
Påverkansfaktorer.....	16
Rutiner.....	19
Svårigheter.....	21

Slutdiskussion	25
Utbildning	25
Påverkansfaktorer	26
Rutiner.....	27
Svårigheter.....	27
Studiens styrkor och svagheter	28
Förslag på framtida forskning	28

Inledning

År 1979 var Sverige det första landet i världen som införde förbud mot barnaga. Det var den första svenska lagen som gav barn ett rättsligt skydd mot att bli utsatta för våld eller kränkningar (Unicef, 2018). Trots detta är det fortfarande flertalet barn som blir utsatta för våld eller kränkningar och ca 10% av alla barn i Sverige har någon gång upplevt våld i hemmet (Nationellt centrum för kvinnofrid, 2019). Den vanligaste förövaren när det kommer till våldsbrott mot barn är personer i barnets närhet så som föräldrar, syskon eller andra personer med nära relation till barnet (Jernbro & Janson, 2017). Mellan 2005 och 2010 ökade anmälningar av brott mot barn med 140% i Sverige (Brottsförebyggande rådet, 2011), vilket är en siffra som väcker stor oro när det kommer till barns trygghet och välbefinnande i dagens samhälle.

Att tidigt identifiera barn som blir utsatta är av stor vikt för att konsekvenserna av utsattheten inte ska påverka barnens fortsatta utveckling i allt för stor utsträckning. Forskning visar att barn som far illa riskerar att hamna i en negativ utvecklingskurva, där barnets utveckling antingen kan avstanna eller hamna i regression. Barn som far illa löper även större risk att drabbas av andra negativa konsekvenser som exempelvis depression, posttraumatiskt stressyndrom och dålig impuls kontroll. Desto tidigare barn som far illa uppmärksammas och får hjälp, desto bättre är deras chanser till en god och hälsosam utveckling (Lundén, 2010).

Det har på senare tid skett en gedigen utveckling av lagstiftningen kring barn och deras rätt till en trygg och hälsosam uppväxt. Den 1 januari 2013 trädde en lagändring i kraft till följd av Regeringens proposition Stärkt stöd och skydd för barn och unga (2012/13:10). Propositionen innebar bland annat en förändring i Socialtjänstlagen (SoL, SFS 2001:453) 14 kap. 1 §. Tidigare var nämligen yrkesverksamma i verksamheter som berör barn enligt lag skyldiga att upprätta en orosanmälan endast vid kännedom om något som kunde innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd. Efter lagförändringen har yrkesverksamma inom verksamheter som berör barn en skyldighet att upprätta orosanmälningar till socialtjänsten redan vid misstanke eller oro för att ett barn riskerar att fara illa.

Socialtjänsten är enligt SoL (SFS 2001:453) 2 kap. 1 § ytterst ansvarig för att barn får den hjälp och skydd de är i behov av, men det krävs då att de barn som far illa på något sätt kommer till Socialtjänstens kännedom. Det sociala arbetet som Socialtjänsten bedriver för att stärka barns rättigheter och skydd är beroende av att andra yrkesgrupper och verksamheter har kunskap och färdigheter att kunna identifiera de barn som är i behov av hjälp. Annars är risken att många av de barn som far illa aldrig kommer till Socialtjänstens kännedom och heller aldrig får någon hjälp.

En av de professioner som lyder under anmälningsplikten är förskollärare. Av barn i åldrarna 1-5 är det 84% som är inskrivna på förskola i Sverige samt 95% av alla barn i åldrarna 4-5. Detta innebär att förskollärare kommer i kontakt med majoriteten av alla barn i Sverige (Skolverket, 2018). Det ligger därför ett stort ansvar på Sveriges förskola att ha kunnig personal som vet hur de kan identifiera barn som far illa, för att sedan kunna upprätta en orosanmälan. Detta krävs för att de barn som far illa i sin tur kan komma till Socialtjänstens kännedom och få den hjälp och de skydd de eventuellt är i behov av.

Barns rättigheter att inte bli utsatta för våld, försummelse eller kränkning är något som svenska förskolan har ett ansvar att verka för. Det är därför av stor vikt att förskollärare har kunskap och förmåga att kunna identifiera och uppmärksamma barn som misstänks fara illa. Dels för att motverka de allvarliga konsekvenser som kan bli, men också för att värna om barns rättigheter och ge dem möjlighet att få den hjälp och det stöd som de behöver. Denna studie är därför relevant och viktig för socialt arbete.

Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka huruvida barn som far illa eller misstänks fara illa har möjlighet att uppmärksammas och identifieras av förskollärare. Studien syftar även till att undersöka vilka rutiner som finns på förskolor gällande hantering av barn som far illa eller misstänks fara illa samt om det finns några svårigheter gällande att upprätta orosanmälningar och hur dessa manifesterar sig. För att uppnå detta syfte har följande frågeställningar formulerats:

- Hur ser förskollärare på sin kunskap och förmåga att identifiera barn som far illa?
- Vilka faktorer upplever förskollärarna påverkar deras förmåga att kunna identifiera barn som far illa?
- Hur agerar förskollärarna när en misstanke eller kännedom om att ett barn far illa uppstår?
- Vad kan det finnas för svårigheter med att upprätta en orosanmälan?

Tidigare forskning

Avsnittet syftar till att redogöra för vad det i nuläget finns för forskning inom det berörda forskningsområdet. Det redovisas statistik gällande barn som far illa, konsekvenser som kan uppstå när ett barn blir utsatt samt vad som tidigare har visat sig vara dilemman för förskollärare i sitt arbete med barn som far illa. Detta avsnitt ämnar även att identifiera tendenser och kunskapsluckor i tidigare forskning.

Artikelsökning har gjorts via Primo på Örebro universitets bibliotekshemsida. Sökningen gjordes med hjälp av sökorden child maltreatment preschool och reporting child maltreatment preschool. Inklusionskriterier för sökningen var peer review.

Statistik

Idag ses barn som far illa som ett folkhälsoproblem på grund av den höga förekomsten av våld och försummelse som är utspridd över hela världen. I Europa blir vart tredje barn utsatt för allvarliga kränkningar och mellan 15–30% av alla flickor blir offer för sexuella övergrepp. Bland barn som har upplevt våld mellan vuxna i familjen är siffran mellan 8–25%. I brott som begås mot barn är gärningsmannen ofta en nära anhörig eller bekant till barnet (Jernbro & Janson, 2017). Brottsförebyggande rådet (BRÅ, 2011) har redovisat hur anmälningar av brott mot barn ökade med 50% i Sverige mellan 1995 och 2005. Fem år senare hade dessa anmälningar ökat med över 140%. Trots dessa skrämmande siffror är forskare överens om att det är ett stort mörkertal gällande barn som far illa (BRÅ, 2011).

Tidig upptäckt och konsekvenser

Att i ett tidigt skede identifiera barn som far illa kan vara avgörande för att konsekvenserna för dessa barn inte ska bli förödande. Barn som far illa riskerar att drabbas av utvecklingssvårigheter i olika former. Barn som utsätts för olika typer av omsorgssvikt tenderar att, i högre grad än barn som inte utsätts, drabbas av vissa svårigheter, exempelvis

dålig impuls kontroll, svårigheter med kamrater samt sömnproblem. Barn som har blivit utsatta visar sig även oftare drabbas av depression i senare ålder (Lundén, 2010). I en amerikansk studie där deltagarna var mellan 18–45 år gamla framkommer också ett samband mellan utsatthet i ung ålder och negativa konsekvenser i vuxen ålder. Personer som i tidig ålder blivit utsatta för trauma, så som misshandel och/eller försummelse, visade sig ha svårigheter med det spatiala arbetsminnet, visuella minnet och även komplexa målmedvetna tankar och handlingar. Studien påvisade ett starkare samband mellan ovan nämnda svårigheter och att ha blivit utsatt för misshandel i barndomen än att ha blivit utsatt för försummelse. Studien visade å andra sidan på att försummelse hade ett starkare samband med känslomässig hämning i vuxen ålder (Gould, Clarke, Heim, Harvey, Majer & Nemeroff, 2012).

Förskollärares utmaningar

Sveriges förskola har ett ansvar att agera som stöd för föräldrarna i uppdraget att ge barnen en god fostran och utveckling. Relationen mellan förskola och föräldrar anses som viktig och förskollärares förmåga att samspela med barnet är grundläggande. Förskollärare står därför inför flera olika utmaningar, dels att hålla en god kontakt med föräldrarna och samtidigt verka för barnets hälsa och utveckling (Svensson, 2013). I en svensk studie om lojalitet mellan förskollärare och föräldrar framkommer det att förskollärare ibland hamnar i en lojalitetskonflikt gällande huruvida orosanmälning till socialtjänst ska ske (Svensson & Jansson, 2008). Förskollärare anger att det i vissa fall finns en oro kring hur föräldrarna kommer att reagera om en orosanmälan görs. En intressant frågeställning formuleras i studiens diskussion; vems rättigheter utnyttjas när förskolepersonal misstänker att ett barn far illa - de vuxnas rättigheter eller barnets rättigheter? Det framgår att professionellas tendenser att vara mer måna om att skydda sig själva än barnen inte är något nytt fenomen (Svensson & Jansson, 2008). I en annan svensk enkätstudie redovisas statistik som påvisar att det finns ett samband mellan att förskollärare har sämre föräldrakontakt och samtidigt är oroliga för barnet ifråga (Svensson, Andershed & Janson, 2015). Studien visar även att orosanmälan endast gjordes i 23% av fallen trots att en oro för barnet hade funnits en längre tid.

Tendenser och kunskapsluckor

En tendens som tidigare forskning påvisar är att studierna i stor utsträckning är genomförda med en kvantitativ ansats. Det har genomförts en estnisk enkätstudie vars syfte var att undersöka förskollärares uppfattning och erfarenhet av barn som far illa (Toros & Tiirki, 2016), vilket är en undersökning av ett liknande område som denna studie avser att undersöka. Dock baseras den studien på enkäter vilket föranleder att det fortfarande finns ett värde i att genomföra en studie på samma område med ett annat metodval. Det saknas forskning som djupgående undersöker förskollärares förmågor och kunskaper att kunna identifiera barn som far illa utifrån förskollärarnas egna utsagor, samt ett bredare perspektiv kring vilka svårigheter som de upplever i relation till att upprätta orosanmälningar. Med denna tidigare forskning i åtanke finns det tydliga behov att fortsätta undersöka vilka kunskaper och möjligheter förskollärare har att identifiera barn som blir utsatta, för att få en uppfattning om vilket skydd förskolan bidrar med till barn som far illa. En gemensam begränsning för både internationella och nationella studier är att de främst fokuserar på skolans värld och inte inkluderar förskolan och förskolebarn. Vår studie kommer, som en fortsättning på tidigare forskningsresultat, att fokusera på vilken förmåga förskollärare har att identifiera barn som far illa eller misstänks fara illa samt om det finns svårigheter att upprätta en orosanmälan och hur dessa då manifesterar sig. Detta gör att vår studie som fokuserar på förskolebarn fyller en kunskapslucka där det i nuläget brister i kunskapsläget.

Definitioner

I avsnittet definitioner kommer flertalet begrepp och definitioner att redovisas. Dels redovisas en generell beskrivning av barn som far illa, för att ge en övergripande bild av vad begreppet innebär. Ytterligare ges exempel på kännetecknen som barn kan ge uttryck för om de far illa. Vidare redovisas juridiska bestämmelser som reglerar barns rättigheter och professionellas skyldigheter. Därefter följer en beskrivning av begreppet profession och vad som krävs för att erhålla titeln som förskollärare.

Det som redovisas i avsnittet definitioner avser dels att ge läsaren en större förståelse om barn som far illa, barns juridiska rättigheter samt förskollärares profession och skyldigheter. Begrepp och lagar i detta avsnitt kommer därefter användas i analysen för att ge möjlighet till en flerdimensionell analys utifrån både juridiska bestämmelser och de teoretiska begrepp som presenteras i detta avsnitt. Förskollärares yrkesroll och yrkesutövning styrs av juridiska aspekter likväl som barn i det svenska samhället omges av ett juridiskt skydd, det är således viktigt att inkludera dessa för att kunna förstå och tolka förskollärarnas berättelser.

Barn som far illa

Barn som far illa är ett så kallat paraplybegrepp, vilket är när ett begrepp rymmer flertalet andra begrepp. Barn som far illa innefattar alla former av övergrepp som leder till att barnets hälsa eller utveckling direkt tar skada och även företeelser som potentiellt hotar att skada barnets hälsa eller utveckling. Begreppet inkluderar även försummelse och/eller utnyttjande av barnet. Exempel på övergrepp, försummelse och utnyttjande; fysiskt våld och försummelse, psykiskt våld och försummelse, sexuella övergrepp, kränkningar och bristfälliga/destruktiva familjerelationer. Omsorgssvikt är även ett vanligt förekommande subbegrepp inom ämnet barn som far illa. När ett barn drabbas av omsorgssvikt blir konsekvensen att barnet far illa, vilket gör att omsorgssvikt räknas till begreppet barn som far illa. Omsorgssvikt definieras av Socialstyrelsen följande:

Omsorgssvikt är ett övergripande begrepp för när barns fysiska och/ eller psykiska utveckling är i fara på grund av föräldrarnas bristande omsorgsförmåga. Omsorgssvikt innefattar både känslomässig otillgänglighet, det vill säga psykologisk omsorgssvikt, och fysisk vanvård, det vill säga fysiska och psykiska övergrepp/våld från föräldrarna. (2014, s. 33)

I denna uppsats kommer begreppet barn som far illa att användas genomgående. Det är därför viktigt att förtydliga användningen av begreppet. När begreppet barn som far illa används innefattar detta även barn som misstänks fara illa. Detta gäller då inte den tidigare forskning som beskriver konsekvenser som kan uppstå när ett barn far illa eller den statistik som redogör för barn som far illa.

Kännetecknen våld

Barn som blir utsatta för omsorgssvikt och/eller fysiskt och psykiskt våld kan ge uttryck för diverse olika symtom. Det kan vara svårt att härleda ett visst symtom till en specifik form av övergrepp då symtomen för olika slags övergrepp eller omsorgssvikt kan vara identiska. När barn blir utsatta för fysiskt våld kan kännetecknen bland annat vara att barnet ofta råkar ut för olyckor samt även synliga skador, som att barnet har blåmärken, mjukdelsskador eller sår exempelvis. Barn i förskoleåldern som utsätts för fysiskt och/eller psykiskt våld kan även uppvisa beteendemässiga kännetecknen så som passivitet, utåtagerande, omognad, bristande förmåga att ta ansvar i relation till ålder, dålig hygien och försenad språkutveckling. Barn som utsätts för något slags våld, försummelse eller upplever

våld i hemmet kan även få problem med tillväxt och hälsa. Barnet kan komma att avvika från sin utvecklingskurva antingen på grund av att föräldrarna inte ger barnet tillräckligt med mat men även på grund av stress förorsakat av våld eller upplevelser av våld. Förskolebarn som har upplevt eller bevittnat våld kan även ge uttryck för sina upplevelser i lek (Socialstyrelsen, 2014).

Kännetecken sexuella övergrepp

Sexuella övergrepp är en kategori av övergrepp där barn kan uppvisa kännetecken som skiljer sig från andra övergrepp. Det är viktigt att komma ihåg att detta inte exkluderar andra kännetecken eller symtom som tidigare redovisats. Fysiska kännetecken på sexuella övergrepp kan vara att barnets genitalier är svullna eller rodnade eller att det finns märken som tyder på grepp runt skinkor och lår.

Psykiska symtom kan vara att barnet drömmer mardrömmar, gör sexuella anspelningar i lek och verbalt, får ångest och blir oroliga. Barn som utsätts för sexuella övergrepp kan ibland själva berätta om övergreppen och då är det mycket viktigt att lyssna och tro på barnet (Socialstyrelsen, 2014).

Jurisdiktion

Det finns ett flertal olika regler och lagar som ligger till grund för hur arbete med barn ska ske. Samtliga bestämmelser som redovisas är något som förskollärare i sitt arbete måste förhålla sig till. Nedan följer mer ingående beskrivning av de lagar som ligger till grund för att skydda barn från att fara illa och som även styr förskollärares arbete.

Barnkonventionen

Förenta nationernas barnkonvention redogör för barnens rättigheter i samhället. För tillfället är det 196 länder i världen som har ratificerat barnkonventionen, varav Sverige är ett utav dessa länder. Konventionen är ett rättsligt bindande avtal som framhåller barnens rättigheter och består av 54 artiklar. De fyra grundläggande principerna är att alla barn har samma rättigheter och lika värde, att barnets bästa är det som ska tas hänsyn till vid beslut som berör barnet och att barn har rätt till att utvecklas samt att barn ska ha rätten att uttrycka sig och få respekt. I Sverige är barnkonventionen som nämnt ratificerad, vilket innebär att den är juridiskt bindande att följa men den är inte lagstiftad. Den 1 januari 2020 kommer barnkonventionen att bli svensk lag (Unicef, 2018).

Socialtjänstlagen

Socialtjänstlagen (SoL, SFS 2001:453) redogör i 5 kap. 1 § hur socialnämnden ska arbeta för att barn ska växa upp under bra och trygga förhållanden. Fortsättningsvis beskrivs det hur socialnämnden tillsammans med andra organisationer och andra som kan beröras ska arbeta för att uppmärksamma och hjälpa de barn som växer upp i miljöer som inte är bra för dem. SoL (SFS 2001:453) beskriver i 5 kap. 11 § hur barn som bevittnar våld är offer för brott och att socialnämnden ska verka för att skydda dessa barn.

Anmälningsskyldighet

SoL (SFS 2001:453) 14 kap. 1 § beskriver hur yrkesverksamma inom verksamheter som kommer i kontakt med barn och unga har en skyldighet att omedelbart rapportera till socialnämnden om de i sin yrkesroll blir medvetna om eller får en misstanke om att ett barn far illa. Regeringens proposition (prop. 2012/13:10, s.46, s. 136) Stärkt stöd och skydd för barn och unga förklarar att det genast ska

upprättas en orosanmälan till socialnämnden då den yrkesverksamma får misstanke om att ett barn far illa. Det krävs inga bevis utan redan vid första misstanke ska orosanmälan upprättas.

Skollag

Skollagen (2010:800) 29 kap. 13 § beskriver bland annat samverkan som ska ske mellan förskola och socialnämnden. Därefter sker en hänvisning till SoL (SFS 2001:453) 14 kap. 1 § gällande skyldighet att anmäla om ett barn far illa.

Förskolans läroplan

Skolverkets läroplan ska följas av samtliga förskolor i Sverige för att alla barn ska få en likvärdig upplevelse av förskolan. Läroplanen är uppdelad i två delar; förskolans värdegrund samt förskolans mål och riktlinjer. Syftet är att läroplanen ska generera i bra omsorg, lärande och utveckling. Den är till för att ge stöd till de professionella inom förskolan i frågor kring hur de ska arbeta. Den nuvarande läroplanen, Lpfö 98, beskriver även att arbetet ska genomsyras av FN:s barnkonvention (Skolverket, 2019).

Profession

Det råder delade meningar om hur begreppet profession bör beskrivas. Profession kan förklaras som att yrkesgrupper besitter olika kunskap inom ett visst område och har därför en specifik profession. Inom en viss profession finns det förväntningar på både kunskap och utbildning. Genom att få en examen inom ett visst yrke så skapas en bekräftelse som kan förklara att personen är berättigad och har tillräckligt med kunskap inom ett särskilt område (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2008). Den amerikanska sociologen Talcott Parsons menar att det finns fem kännetecken för en profession: den professionella förväntas vara känslomässigt neutral, det ska vara universalism, det ska ske en likvärdig behandling och bemötande mot alla, arbetet ska styras av sakfrågan och ske för att arbeta för samhällets bästa. Det sista kännetecknet är att det krävs utbildningen som ger kompetens inom området (Brante, 2009). Oavsett val av definition av begreppet profession så finns det några specifika drag som är gemensamma inom de flesta synsätt. Det är att en profession besitter professionell expertis, förtroende från allmänheten, viss jurisdiktion, autonomi samt yrkesorganisationer (Svensson m.fl., 2008).

Förskollärare

För att få yrkestiteln förskollärare krävs det en utbildning på högskola eller universitet på förskolläraryrket. Det krävs att den enskilde klarar de 210 högskolepoäng som programmet består av för att ta examen.

Teoretiska analysbegrepp

För att tolka studiens resultat har två teoretiska begrepp använts. Begreppet etik har använts i syfte att tolka de resultat som framkommit. Framförallt används etiken, då specifikt konsekvens- och pliktetik, kopplat till temat som berör förskollärares svårigheter. Att analysera med utgångspunkt i etik ansågs lämpligt för att kunna ge en intressant tolkning av hur förskollärare kan tänkas resonera i olika situationer utefter denna teori. Det teoretiska begreppet handlingsutrymme har också använts för att tolka studiens data. Då arbetet berör förskollärares kunskap och förmågor är det intressant att se hur de i relation till dessa utnyttjar sitt handlingsutrymme. Tolkningar har även gjorts utefter hur de kan tänkas bli begränsade i sitt handlingsutrymme utifrån olika faktorer.

Etik

I professioner där arbetet innefattar en maktutövning och där människors liv eller livsvillkor blir eller kan bli djupt påverkade krävs det en stark etisk medvetenhet. Etik bygger på normativa uppfattningar vi har gällande vad som är rätt och fel i relation till mänskliga handlingar och värden. Ett utav de grundläggande etiska principerna är människovärdesprincipen - att alla är lika högt värda (Akademikerförbundet SSR, 2017).

Etiken kan sedermera delas in i två olika sätt att resonera när det kommer till vad som anses vara rätt och fel. Ett sätt att resonera är genom vad som kallas för pliktetik. Den pliktetiska aspekten härleds till frågan om när etiken blir aktuell som en plikt i vardagliga situationer. Pliktetiska normer kan exempelvis vara ärlighet, jämställdhet, rättvisa, värdighet, integritet, mänskliga rättigheter och solidaritet. Frågan gällande pliktetiken mynnar ut i om en person förhåller sig aktivt till etiska normen i sitt handlande, oberoende av konsekvensen. "Vissa handlingar och normer är direkt giltiga och utgör en plikt i en valsituation" (Akademikerförbundet SSR, s. 12, 2017). En annan del i etiken kallas för konsekvensetik. En människas handlande baseras då på vad som blir den mest etiskt godtyckliga konsekvensen av ett handlande och inte utifrån normens eget värde. I situationer där etiska handlingsdilemman uppstår kan både pliktetiken och konsekvensetiken tas i beaktande och kombineras. "Vissa normer kan ses som direkta plikter som är giltiga i sig själva, men i situationer där de inte ger klarhet kan vi fråga efter vilka konsekvenserna sannolikt blir av en viss handling" (Akademikerförbundet SSR, s. 13, 2017).

Handlingsutrymme

Handlingsutrymme beskriver de möjligheter en professionell har att handla med och vilka möjligheter som finns. Detta kan komma att se olika ut och upplevas olika beroende på en mängd olika faktorer. Exempelvis är det bland annat den professionellas organisation som sätter begränsningar samt ger möjlighet till olika handlande. Det finns även lagar och regler som gäller för samtliga människor att följa, som i sin tur påverkar möjligheten att handla på ett visst sätt. Genom den professionellas egen kompetens och kunskap påverkas handlingsutrymmet. Det är den egna personen i sig som också kommer att påverka sina möjligheter att ta beslut och utnyttja sitt handlingsutrymme. Den professionellas tidigare erfarenheter och traditioner kan påverka denna syn på sina möjligheter, likväl som dennes moraliska värderingar (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2008).

En persons förmåga och möjlighet att styra och påverka sin egen situation men även omgivning är en del av handlingsutrymmet som kan kallas för egenkontroll. Egenkontrollen består av både ett objektivt och subjektivt handlingsutrymme. Det objektiva handlingsutrymme är det faktiska handlingsutrymmet och det subjektiva handlingsutrymmet är möjligheterna till handling som upplevs av individen själv. Egenkontrollen och handlingsutrymmet kan delas upp i två olika kontrollaspekter. Den ena kontrollaspekten är vad som kan kallas för handlingskontroll. Handlingskontrollen syftar till en persons förmåga att göra handling utifrån sina intentioner. Utfallskontrollen är den andra aspekten och hänvisar till individens möjlighet att påverka konsekvenserna eller utfallet av sitt handlande. Både den subjektiva och objektiva egenkontrollen är en förutsättning för att lärande och kompetensutveckling ska komma till stånd (Ellström, 1992).

Konsekvensen av exempelvis bristande handlingskontroll är att de intentioner eller handlingsplaner som individen innehar inte kan omsättas till faktisk handling. Det kan röra sig om när en individ innehar utbildning eller erfarenhet men som sedan inte upplever sig ha möjligheten eller inte har möjligheten att omsätta detta i praktiken och få användning av sina

kunskaper. Ett sätt att förbättra egenkontrollen på ett subjektivt plan att "ge individen den kompetens i form av kunskaper, färdigheter och, inte minst, självförtroende och attityder som är nödvändig för att kunna utnyttja (och kanske överskrida) det objektiva givna handlingsutrymmet" (Ellström, 1992, s. 84). För att förbättra den objektiva egenkontrollen krävs det en utformning av organisatoriska system som ger individen möjlighet att utveckla och pröva sina handlingsmöjligheter (Ellström, 1992).

Metod

I detta avsnitt redovisas samtliga steg och metodologiska avvägningar som gjorts i denna studie. Denna redovisnings görs för att på ett transparent sätt visa hur den vetenskapliga processen har gått till och bidrar även till möjligheten att genomföra en liknande studie.

Metodanslag

Syftet med studien är att undersöka huruvida barn som far illa har möjlighet att uppmärksammas och identifieras av förskollärare. Detta görs genom att undersöka vilka kunskaper och förmågor förskollärare anser sig ha för att kunna identifiera barn som far illa samt vilka faktorer som påverkar dem. För att kunna besvara studiens syfte har vi valt en kvalitativ ansats. Avsikten med studien har inte varit att studera den generella bilden, vilket således motiverar att vi inte har valt en kvantitativ ansats eller större urvalsgrupp. Att genomföra intervjuer ger respondenterna möjlighet att beskriva egna tankar, känslor och erfarenheter (Denscombe, 2018) som ger oss möjlighet att nå en förståelse för fenomenet utifrån respondenternas egen uppfattning.

Urvalsmetod

Kriteriet för urvalet av respondenter till studien har varit personer som i nuläget är aktivt yrkesverksamma som förskollärare. Då det inte varit möjligt att göra en större undersökning, på grund av resurs- och tidsbegränsning, har det genomförts en mindre studie fokuserad på färre personer. Mot bakgrund av detta har urvalet för studien varit ett målinriktat urval, där kontakt har tagits med personer som besitter en viss expertis. Syftet med ett målinriktat urval var möjligheten att rikta det mot en grupp personer med en viss yrkesroll och därmed expertis som besitter möjligheten att utifrån sina kunskaper och erfarenheter tillhandahålla information om det som avses att studera. I urvalsprocessen har kontakt tagits med personer som vi vet är, eller känner någon som är yrkesverksam förskollärare. Några av kontaktpersonerna har själva ställt upp som respondenter till studien, medan andra personer vi tagit kontakt med har vidarebefordrat kontaktuppgifter till personer som är yrkesverksamma förskollärare som sedan ställt upp som respondenter. Kontakten med respondenterna har upprättats via mail och telefon. Respondenterna har varit yrkesverksamma i olika städer, som antingen har varit mellanstora städer eller storstäder i Sverige.

Urvalet har inte varit förutbestämt utan har avgränsats under datainsamlingsförloppet baserat på hur mycket information som har inhämtats för att kunna genomföra en fullgod analys. Risken med att bestämma ett urval innan datainsamling är dels att det kan bli mer data som måste transkriberas och analyseras än vad tidsramen tillåter, samtidigt som ett för smått urval skulle kunna leda till att studien inte blir pålitlig nog. Under datainsamlingens gång har därför avvägningar gjorts löpande gällande hur mycket empiri som krävs för att genomföra analysen, vilket har lett fram till ett urval med sex respondenter. Detta tillvägagångssätt är vad som kan kallas för ett kumulativt tillvägagångssätt (Denscombe, 2018).

Datainsamlingsmetod

Datainsamlingsmetoden för studien har varit intervjuer, främst via telefon men också en intervju face-to-face. Genom att göra intervjuer ges möjligheten att dels ta del av respondenternas egna uppfattningar och erfarenheter samt även deras privilegierade information utifrån egenskap som professionella (Denscombe, 2018). I relation till syftet med studien är det angeläget att undersöka vad de har för kunskap och förmågor utifrån deras egna utsagor och expertis, vilket intervjuer ger möjlighet göra. Valet att främst genomföra telefonintervjuer bottnar i att respondenterna har befunnit sig på olika platser i Sverige och det har varken varit ekonomiskt eller tidsmässigt försvarbart att resa runt i Sverige för att kunna genomföra intervjuerna. Det finns givetvis både fördelar och nackdelar med telefonintervjuer. Nackdelar kan vara att intryck som ansiktsuttryck försvinner och det blir svårare att använda sig av kroppsspråk eller visuella hjälpmedel i samtalet. Fördelarna är dock att det är billigare och mer tidseffektivt. Intervjuareffekten som uppstår vid en face-to-face intervju blir även mindre när intervjun sker via telefon, vilket kan göra det lättare för personen att öppna upp sig kring ämnen som är jobbiga eller svåra. Det kan även underlätta att hålla fokus på samtalet när det sker via telefon (Jacobsen, 2017). Upplevelsen är att telefonintervjuerna har varit lyckade och att den språkliga kommunikationen har kompenserat för bortfallet av den visuella kommunikationen. Respondenterna har kunnat prata öppet och kostnaderna har varit minimala.

Antalet intervjuer har baserats på en avvägning gällande hur mycket data som behövs för att kunna genomföra en fullgod analys som besvarar studiens syfte, vilket resulterade i sex intervjuer med olika respondenter. Respondenterna har innan intervjun fått ta del av samtyckes och informationsblanketter digitalt. Vi har via mail korresponderat med respondenterna och bestämt tid för intervjun. Fem av sex intervjuer har hållits via telefon och en av intervjuerna har hållits face-to-face. Orsaken till varför en utav intervjuerna inte genomfördes via telefon var på grund av en respondents önskemål att göra intervjun face-to-face och vi valde att tillmötesgå detta. Vid telefonintervjuerna har respondenterna själva fått ringa upp när de har känt sig redo och vi har sedan gemensamt, innan intervjufrågorna ställs, muntligt gått igenom samtyckes- och informationsblankett för att säkerställa att respondenten är fullt införstådd med sina rättigheter. Själva intervjun har sedan startat och vi har då ställt frågor utifrån intervjuguiden (Bilaga 1). Intervjuguiden är indelad i fyra olika kategorier: kunskap/erfarenhet, arbetsmiljö/faktorer, process och rutiner. Varje kategori innehåller ett flertal antal frågor med syfte att undersöka förskollärarnas egna tankar, känslor och erfarenheter gällande de ovan nämnda kategorierna kopplat till barn som far illa och deras yrkesroll som förskollärare. Intervjuerna har pågått mellan 25–50 minuter med viss variation sinsemellan. Telefonintervjuerna har genomförts i avskild lokal med högtalartelefon där intervjuerna har spelats in med en diktafon lånad från Örebro universitet och intervjun face-to-face har skett i avskildhet och även den spelats in med en diktafon lånad av Örebro universitet.

Intervjuerna som genomförts har haft en semi-struktur. Semistrukturen innebär att frågorna är öppet utformade, vilket ger respondenten möjligheten att fritt berätta utifrån egna upplevelser och inte begränsas till vissa svarsalternativ. I semistrukturerade intervjuguiden finns även utrymme att ställa eventuella följdfrågor eller be respondenten att vidareutveckla sina svar (Denscombe, 2018). Frågorna som har ställts under intervjun redan är färdigformulerade utifrån intervjuguiden (Bilaga 1). Under intervjuns gång har vissa följdfrågor och förtydligande frågor ställts. Det har varit viktigt att vara tydlig med formuleringen av frågorna via telefon och därför har vissa frågor även upprepats vid behov.

Transkribering

Vid genomförandet av intervjuerna användes diktafon och transkriberades därefter ordagrant. Användandet av det transkriberade materialet har när de presenterats i resultatet samt analysen redigerats till citat. Bearbetningen har skett sparsamt och har skett så att innebörden och dess meningsinnehåll är densamma så att tillförlitligheten inte har påverkats negativt. Motivet med bearbetningen av materialet var för att det ska bli lättare att läsa. Det som har korrigerats är exempelvis grammatiska fel samt disfluenser. För att upprätthålla konfidentialiteten vid redovisningen av resultatet har namn samt kön avidentifierats. Respondenterna har blivit tilldelade pseudonymer. Detta är för att upprätthålla kravet på konfidentialitet samt då vi i denna studie inte syftar till att ta hänsyn till respondenternas kön. Efter transkribering av samtliga intervjuer har materialet analyserats tematiskt.

Dataanalysmetod

Materialet har bearbetats utefter en tematisk analys som syftar till att organisera och kategorisera data för att ge en tydlig överblick och struktur (Bryman, 2011). Intervjuerna genomfördes med hjälp av intervjuguiden. När intervjuerna var transkriberade påbörjades en ny fas att tematisera materialet. Då intervjuguiden genererade en viss struktur i materialet som liknade intervjuguidens kategorier så delades det transkriberade materialet från samtliga intervjuer därefter upp i följande teman: utbildning, svårigheter med att identifiera, synen på sin egna förmåga, organisatoriska faktorer, innebörd av barn som far illa, kännetecken/misstankar, föräldrar, samverkan och rutin vid samverkan. När dessa nio olika teman hade tagit form med tillhörande material identifierade vi likheter och olikheter mellan dessa teman, för att på ett tydligt sätt kunna relatera dessa till vårt syfte och frågeställningar. Inom dessa teman skapades då subteman. De subteman som bildades var: utbildning, kunskap och förmåga, påverkansfaktorer samt rutiner. Valet av subteman utgick ifrån frågeställningar och syfte, för att i resultat och analys kunna besvara studiens frågeställningar och syfte. Dessa subteman har använts för att strukturera upp och tematisera data som i sin tur utgör rubrikerna i resultat- och analysavsnittet.

Pålitlighet, trovärdighet och överförbarhet

I detta avsnitt kommer studiens pålitlighet, trovärdighet och överförbarhet att diskuteras. Även om några resultatmässiga garantier för dessa aspekter inte går att utlova i kvalitativa undersökningar (Denscombe, 2018) finns dock tillvägagångssätt att stärka sannolikheten för studiens trovärdighet, pålitlighet och överförbarhet, vilket nedanstående stycke ämnar redovisa.

Pålitligheten i en studie härleds till frågan gällande huruvida resultat och slutsats hade blivit densamma om en annan person hade genomfört studien. Ett utav de tillvägagångssätt som finns för att stärka pålitligheten är att redovisa noggrant för metod, analys och beslut, vilket resulterar i en transparens i forskningen som ger andra forskare möjlighet att granska och upprepa studien på likvärdigt vis (Denscombe, 2018). För att stärka pålitligheten för denna studie har samtliga steg i forskningsprocessen redovisats. Studien har en design som tydliggör rubriksättningen som representerar samtliga delar och innehåller argumentation för de beslut som tagits under studiens gång. Detta innebär att studien är transparent och replikerbar. Det som däremot är viktigt att ha i åtanke är att det i kvalitativa intervjuer är oundvikligt att studien präglas av forskaren i fråga, då intervjun bygger på forskarens personliga kommunikation med respondenterna. Genom att vara noggrann med att redovisa samtliga steg i forskningsprocessen kan det dock väga upp och studien kan ses ha en stark pålitlighet trots detta.

För att stärka en studies trovärdighet kan data baserat på flertalet informationskällor samt användande av grundad data användas (Denscombe, 2018). I denna studie har empiri som inhämtats direkt från fältarbetare använts, vilket är ett av de moment som genomförts som således höjer denna studies trovärdighet. Att studien innehåller sex av varandra oberoende respondenter är också något som bidrar att stärka studiens trovärdighet. För att ytterligare stärka studiens trovärdighet hade fler informationskällor kunnat användas, det vill säga att fler intervjuer med fler personer hade kunnat genomföras. Dock med hänvisning till tids och resursbegränsning fanns inte denna möjlighet, vilket gjorde att antalet informationskällor resulterade i så många som tiden och resurserna gav utrymme för.

Studien är baserad på en kvalitativ metod med ett icke-sannolikhetsurval och således kan resultatet inte generaliseras (Denscombe, 2018). Istället för generalisering har studiens överförbarhet möjliggjorts genom att redovisa detaljer som exempelvis förskollärares utbildningsnivå och ålder på barnen som förskollärarna arbetar med. Detta innebär att studiens resultat kan tänkas vara möjlig att applicera på en annan kontext som har liknande förhållanden som studien är baserad på.

Forskningsetiska överväganden

Vid genomförandet av denna studie finns det ett antal forskningsetiska överväganden som har tagits hänsyn till under studiens gång. När forskning bedrivs finns det fyra forskningsetiska principer som är obligatoriska att ta hänsyn till; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2017). Dessa kriterier har ständigt funnits närvarande under studiens gång för att samtliga krav skulle kunna bli uppfyllda.

Informationskravet har följts genom att informera alla som valt att delta i studien vad syftet med studien är och hur processen är planerad. Innan deltagande i studien har en information- och samtyckesblankett (Bilaga 2) skickats ut där fullständig information gällande rättigheter och studiens syfte har redovisats. I denna blankett finns förutom information om studien även tydliga instruktioner om det frivilliga deltagandet, vad insamlade data kommer att användas till samt vart uppsatsen kommer att publiceras när den är färdig. Samtyckeskravet har därefter fullföljts genom att de som medverkar har fått skriva på en samtyckesblankett efter att de fått tagit del av information- och samtyckesblanketten. Respondenterna till studien har blivit informerade att de får avbryta sin medverkan när som helst. När intervjuerna har genomförts har ingen påtryckning gentemot respondenten skett och intervjuerna har genomförts så att det inte ska förekomma något beroendeförhållande mellan oss studenter och respondenten. Konfidentialitetskravet har följts genom att under studiens gång ha i åtanke att personuppgifter ska behandlas på ett sätt så att någon obehörig inte kan ta del av dem och samtliga respondenter samt den informationen de delgivit oss har avidentifierats. Slutligen har nyttjandekravet följts genom att den data som insamlats under studiens gång endast får användas för forskning.

När forskning ska bedrivas finns det ytterligare forskningskrav. Ett utav dessa är att forskning som bedrivs ska vara betydelsefull och bidra till något gott för samhällsnyttan. Detta krav ska bidra till att det skapas mer kunskap och att metoder i samhället utvecklas till det bättre (Vetenskapsrådet, 2017). Detta krav har studien följt genom att studera ett ämne som är viktigt för samhället och dess utveckling och har motiverats i studien.

Efter att ha genomfört intervjuer och insamlat data gjorde vi avvägningen att det inte fanns en särskilt etisk känslig del i studien och att det därför inte fanns någon del i studien som behövde delas med deltagare i studien innan publicering. Under studiens gång har Lag (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor använts som mall för att säkerställa att arbetet sker på ett lagligt och etiskt korrekt sätt.

I denna studie har data blivit inhämtad via intervjuer. Det har därför funnits vissa ytterligare etiska aspekter att ta hänsyn till både i planeringen av studien och även i direkt relation till genomförandet av just intervjuer med de personer som har intervjuats. Dessa etiska aspekter att ta hänsyn till är bland annat att studien faktiskt ska kunna gynna de personer som undersökts samt att det inte ska vålla någon skada på personerna som deltar i studien, varken fysiskt, psykiskt eller känslomässigt (Kvale & Brinkmann, 2014). Personerna som har deltagit i intervjun är förskollärare som har ett genuint engagemang för att barn inte ska fara illa. Studien avser att bland annat undersöka faktorer som kan påverka förskollärares förmåga att identifiera barn som far illa och därmed kan studien tänkas bidra med en större förståelse och medvetenhet kring vilka faktorer som skulle kunna förbättras för att ge förskollärare en större möjlighet att värna om barnen som befinner sig i deras verksamhet. Då samtal om barn som far illa kan vara känsligt att prata om och kan väcka starka känslor har en medvetenhet kring dessa frågors känslighet varit ständigt närvarande. I intervju-situationerna har en avvägning gjorts gällande huruvida det finns risk att utsätta respondenterna för en besvärlig eller känslomässigt jobbig situation i relation till att inhämta värdefull data. Intervjuerna har genomförts med finkänslighet och lyhördhet där respondenternas känslomässiga tillstånd har prioriterats. Vid ett tillfälle uppkom en situation där en respondent var orolig för sin egen sekretess och detta hanterades genom att säkerställa att data som intervjun genererade inte skulle hamna i obehörigas händer samt att personens personuppgifter eller arbetsplats inte hade uppgivits och att personens namn blivit avidentifierat. Personen gavs även möjligheten att avbryta intervjun och var även medveten om rätten att ta tillbaka sitt samtycke, men valde att genomföra intervjun och ville fortfarande delta. Samtliga intervjuer som genomfördes med förskollärare var utan personlig relation till den som intervjuade.

Resultat och analys

I detta avsnitt redovisas de resultat som har framkommit i intervjuer med förskollärarna samt tillhörande analyser. För att illustrera resultatet kommer vissa citat från olika intervjuer att användas. Resultatet analyseras och tolkas med hjälp av de begrepp och teorier som tidigare presenterats i avsnittet för definitioner och teoretiska analysbegrepp. Resultatet och analysen är uppdelad i fem olika rubriker som berör utbildning, egna synen på kunskap och förmågor, faktorer som påverkar förskollärares förmåga att identifiera barn som far illa, rutiner vid misstankar om att ett barn far illa samt svårigheter med att upprätta orosanmälan.

Utbildning

Här redovisas resultat och analys som behandlar förskollärares utbildning inom ämnet barn som far illa.

Alla förskollärare som har medverkat som respondenter har genomgått svensk förskolläraryt utbildning vid ett universitet eller högskola. Tiden som yrkesverksam sedan examen varierade mellan förskollärarna. Gudrun, som hade mest yrkeserfarenhet, blev färdigutbildad under 80-talet och den med minst yrkeserfarenhet, Kerstin, tog sin examen 2012. Respondenterna till denna studie arbetar med barn i varierande åldrar från 1 till 6.

Det allmänna mönstret för temat utbildning är att alla utom en förskollärare har fått ta del av viss utbildning kopplat till barn som far illa. Den utbildning som förskollärarna har fått upplevs från deras håll mest ha varit informativ angående att det finns barn i förskolan som far illa och inte med fokus på hur dessa barn ska identifieras. Alla förskollärare påtalar att det är genom erfarenhet som de har lärt sig mest om hur de kan identifiera barn som far illa. Samtliga förskollärare uttrycker en önskan om att få mer kunskap inom området.

Lisa berättar att hon under sin grundutbildning tog del av litteratur om våldsutövande förälder och läste även en kurs som hette "att möta barn och unga i svåra livssituationer". På frågan om det ingick någon utbildning om barn som far illa i grundutbildningen svarade Lisa följande:

Inte direkt något om, vi hade väl såhär barn med svårigheter, alltså barn som har svårigheter men det var inte utifrån att dom far illa utan mer ska man exkludera inkludera, det var mycket sånt

Lisa beskriver att hon fick kunskap om barn som har olika svårigheter där symtomen kan likna de symptom som barn som far illa kan ge uttryck för. Hon berättar att den utbildningen hon tog del av fokuserade på att ge kännedom om att alla barn behöver bli inkluderade i verksamheten och att barn med svårigheter inte ska exkluderas.

När Lovisa får frågan vart hon har fått sin kunskap ifrån gällande att kunna identifiera barn som far illa svarar hon följande:

Ja, det har ju jag fått genom erfarenhet tänker jag, för det var ingenting jag fick genom min utbildning

Lovisa berättar här hur hennes kunskap att identifiera barn som far illa är en konsekvens av erfarenhet som förskollärare. Hon tog inte del av någon specifik utbildning i syfte att få mer kunskap om barn som far illa.

Vissa av förskollärarna hade fått ta del av vidareutbildningar eller kurser efter sin grundutbildning. Lisa berättar om en utbildning med fokus på kännetecknen som hon tog del av via kommunen som hon arbetade inom just då. Även om utbildningen innehöll information så beskriver hon att utbildningen saknade tydlighet och praktisk förankring:

Vi fick kanske inte riktigt hjälp att få hjälp i vad som är vad eller om vi ens ska behöva tänka så

Det Lisa berättar är att hon tagit del av utbildning gällande barn som far illa men att den har saknat konkreta verktyg och beskrivningar i hur de ska använda sig av kunskapen i praktiken. Det kan förstås som att hon upplever att utbildningen inte fullt ut gav den kunskap de behövde för att kunna identifiera barn som far illa.

Kerstin berättar också att hon via sin arbetsplats har fått mer kunskap om barn som far illa då socialen har varit på besök och utbildat men att det var väldigt länge sedan och att hon i och med samhällets utveckling skulle behöva en uppfräschning av kunskapen. Hon säger så här:

Jag har fått det, för jättejätte längesen vet jag att dom kom från socialen och berättade och sådär. Men jag hade gärna velat fräscha upp allting. Det är så många år sedan, säkert 12, 13,

14 år sedan eller nått sånt där. Men det var så många år sedan, man hade velat fräscha upp det och det har förändrats en del i samhället

Det Kerstin uttrycker i citatet ovan kan förstås som en önskan att det i hennes profession ingick mer fortlöpande utbildning om barn som far illa och även hur hon som förskollärare lättare vill kunna anpassa sig och utveckla sin kunskap i takt med samhällsutvecklingen.

En persons handlingsutrymme utvecklas i relation till egen kompetens och kunskap. Kunskap är en nyckelfaktor för att en person ska kunna utnyttja sitt handlingsutrymme. Även erfarenheter och traditioner är faktorer som påverkar handlingsutrymmet. Att ha en specifik profession innefattar att ha kunskaper som ger kompetens inom det området som professionen avser att verka inom (Svensson, Johansson & Laanemets, 2008). I princip alla förskollärare hävdar att deras utbildning var bristande i att tillhandahålla kunskap om barn som far illa. Lovisa berättar att kunskap om barn som far illa inte ens ingick i hennes grundutbildning. Lisa berättar att hon fick kunskap om barn med svårigheter där symtomen kan vara samma som för barn som far illa, men att kunna se skillnad på dessa eller mer fördjupande kunskap om barn som far illa inte ingick i utbildningen. En analys baserat på förskollärarnas utsagor av hur mycket kunskap de fått om ämnet kan vara att förskollärare som profession inte innefattar att ha en mer omfattande kunskap om barn som far illa. Detta satt i relation till förskollärarnas anmälningsplikt enligt Socialtjänstlagen (SFS 2001:451) kap. 14 1 § skulle kunna tolkas som en viss inkongruens mellan vad förskollärare som profession innefattar för slags kunskaper i relation till vad deras juridiska ansvar är. Denna tolkning får även stöd i Katja som beskriver att ämnet bara berördes lite lätt under hennes utbildning. Hon beskriver den utbildning hon fick under sin studietid följande:

Mer fakta än hur vi skulle se på barnen eller hur vi skulle veta om att det sker. Mer att man skulle få någon form av grundkännedom att så här ser det ut, statistiken ser ut så här. Så här många barn är drabbade. Så mer fakta

I citatet ovan beskriver Katja att i den utbildning som hon tog del av under sin tid på universitetet så låg fokus på att informera om att det finns barn som far illa. Utbildningen innefattade främst att visa den statistik som finns om barn som far illa och mindre på hur dessa barn ska identifieras.

En möjlig konsekvens av bristande utbildning inom ämnet barn som far illa är att förskollärarnas handlingsutrymme i sådana situationer begränsas på grund av bristen på kunskap. Det kan i sin tur eventuellt leda till en negativ konsekvens i arbetet att kunna hjälpa barn som far illa och att det juridiska ansvaret blir ouppnåeligt. Finns det brister i kunskapen kan detta leda till ett förminskat handlingsutrymme hos förskolepersonalen och kan då även påverka möjligheten att agera i situationer där barn misstänks fara illa. Samtliga förskollärare uttrycker en önskan om att ha mer kunskap om barn som far illa, vilket är något som skulle kunna påverka deras handlingsutrymme positivt i den meningen att kunskapen som genererar handlingsalternativen skulle öka och förskolan skulle således kunna fylla en bättre skyddsfunktion för barnen. Vad som kan tänkas kompensera för bristen av utbildning och därmed generera ett större handlingsutrymme för förskollärarna är den kunskap som de genom erfarenheter och traditioner har fått av sina år som yrkesverksamma.

Kunskap och förmåga

Här redovisas resultat och analys som behandlar förskollärares egen uppfattning om deras kunskap och förmåga att identifiera barn som far illa.

Det allmänna mönstret för temat kunskap och förmåga är att samtliga förskollärare anser sig ha en god kunskap i frågan att identifiera barn som far illa. Samtliga har förmågan att ge exempel på kännetecken för barn som far illa. Några av förskollärarna uttrycker dock själva en medvetenhet om att de vet att det finns statistik som visar på att barn i förskolan far illa men aldrig identifieras och därför menar att de hade uppskattat ytterligare kunskap inom ämnet.

På frågan hur förskollärarna tycker sig kunna se om ett barn far illa redogör alla för flertalet symtom som kan vara tecken på att ett barn far illa. Alla förskollärarna nämner tecken på fysiska övergrepp så som blåmärken eller andra avvikande märken på barnets kropp och även vanvård så som smutsiga kläder och dålig hygien. Alla beskriver även förändring i beteende och tillbakadragande som tecken där de själva blir mer uppmärksamma på att det kan vara något som inte står rätt till med barnet. Att barn kan bli utsatta för sexuella övergrepp benämns av tre förskollärare.

Lisa beskriver att hon uppfattar sin egen kunskap och förmåga som bra och att hon har både ögonen och öronen med sig. Hon beskriver att det är hennes ansvar att reagera på saker som inte känns normalt och att hon märker om det sker förändring i beteendet hos barnet. Senare under intervjun ställs frågan om Lisa har den kunskap som hon vill och om hon upplever sig ha tillräcklig kunskap för att kunna identifiera barn som far illa. Hon svarar följande:

Eftersom jag också vet att vi missar barn, det finns det ju statistik på. Så uppenbarligen har jag ju inte tillräckligt med kunskap även fast jag kanske tycker att jag har mer kunskap än andra i frågan utifrån utbildningar och extra kurser

Även fast Lisa upplever sig ha god kunskap i att kunna identifiera barn som far illa så problematiserar hon sitt tidigare uttalande genom att nämna att hon genom statistik är medveten om att de i förskolan missar barn som far illa. Detta Lisa berättar kan förstås som att Lisa är medveten om att hon har viss kunskap men att det fortfarande saknas kunskap både hos henne själv men även inom förskolan generellt.

Det kan tänkas att Katja, liksom Lisa, trots sin goda förmåga är medveten om att det saknas viss kunskap i relation till vad statistiken om barn som far illa visar. Katja berättar:

Jag tänker på det där ibland att när man får statistik, hur många barn som har farit illa av olika saker. Och då tänker jag att jag jobbat tio år och inte behövt göra någon orosanmälan. Och då kan jag tänka ibland att missar jag något eller har jag och mina kollegor tur att få barn som har det bra?

Katja uttrycker en trygghet i att hon har en god förmåga att identifiera de barn som hon kommer i kontakt med på förskolan om de skulle fara illa. Detta beskriver hon är tack vare att hon har en god relation till barnen och därför skulle se om det var något som inte stod rätt till. Denna upplevelse delar hon även med Kerstin som beskriver sin kunskap som ganska stor och säger att det är en konsekvens av både utbildning och erfarenhet. Kerstin upplever sig också vara säker på att om det var ett barn som far illa på hennes egen avdelning skulle hon märka direkt om det var någonting. Även Gudrun har en liknande uppfattning och betonar att relationen med barnen gör att en märker om det skulle vara något.

Konsekvensen av en bristande handlingskontroll är att intentioner eller handlingsplaner inte kommer till faktisk handling. Även om en person innehar kunskaper resulterar en bristande handlingskontroll i att personen inte har möjlighet att omsätta kunskaperna i praktiken

(Ellström, 1992). Synen på den egna kunskapen hos alla förskollärare är att den är god, men trots sin självupplevda goda kunskap så lyfter både Lisa och Katja att de är medvetna om att finns statistik som visar på att flertalet barn som far illa faktiskt inte uppmärksammas. Det väcks frågetecken hos både Lisa och Katja kring hur mycket den goda kunskapen appliceras i verksamheten och faktiskt kommer till användning. Det kan tänkas vara så att Katja och Lisa trots sina goda intentioner och handlingsplaner inte har möjligheten att omsätta dessa kunskaper till praktisk handling. Detta skulle kunna vara en indikation på att förskollärarnas handlingskontroll är bristande och att de därför inte har möjligheterna att implementera sina kunskaper i praktiken.

Både Maja och Lovisa resonerar kring att trots att de tycker sig ha både kunskap och förmåga så finns det alltid utrymme för mer. Maja betonar svårigheten kring att vara säker när det är otydliga fall:

Man behöver ju alltid fylla på med kunskap så är det ju (...) för ibland blir man ju ändå osäker, man står där och väger ibland. När det inte är så här klockrena fall. Är det rätt och vad händer om vi gör men vad händer om vi inte gör liksom?

Det Maja berättar är hur hon kan känna osäkerhet i fall där barn misstänks fara illa och beskriver ett dilemma i att avväga vad som är rätt eller fel att göra. Det kan förstås som att Maja i citatet ovan menar på att mer kunskap om barn som far illa hade kunnat bidra till att hon i sin yrkesroll som förskollärare även hade känt sig mer säker i arbetet att identifiera barn som far illa och veta hur hon ska agera i sådana situationer.

Kunskap är en bidragande faktor till ett utökat handlingsutrymme och egenkontroll (Ellström, 1992). En möjlig förklaring till att Maja inte vet hur hon ska hantera situationen är att det finns brister i kunskapen som leder till en försämrad egenkontroll och handlingsförmåga. Maja för även vad som kan identifieras som ett konsekvensetiskt resonemang där hon ifrågasätter vad som händer om de gör något och vad händer om de inte gör någonting. Konsekvensetiken går ut på att föra ett etiskt resonemang kring vad konsekvensen av ett handlande blir, till skillnad från pliktetiken som istället avgör etiska dilemman genom att hänvisa till plikten som gäller i en viss situation (Akademikerförbundet SSR, 2017). Om en analys skulle ske genom att kombinera de olika teoretiska perspektiven skulle det kunna vara så att Maja i brist på kunskap och egenkontroll använder sig av ett konsekvensetiskt resonemang för att avväga vad som är rätt eller fel handlingsalternativ i situationen.

Påverkansfaktorer

Här redovisas resultat och analys som behandlar faktorer som påverkar förskollärares förmåga att identifiera barn som far illa.

Det allmänna mönstret för temat påverkansfaktorer som framgick var bland annat vikten av ett bra och kompetent arbetslag. Dessutom ansågs chefen vara en stor påverkansfaktor. Flera förskollärare uttryckte vikten av en chef som är engagerad och ger personalen stöd. Ytterligare ansåg flertalet av förskollärarna att även storlek på barngrupperna kan påverka deras arbete att identifiera barn som far illa.

Flera av förskollärarna lyfter upp liknande faktorer som upplevs påverka förmågan att identifiera barn som far illa. Lisa berättar:

Om man lyfter någonting och säger att det här måste vi hålla koll på. Att dom då förstår vikten av det, och det kan vara lite skiftande och det kan ju vara lite olika beroende på vilka man jobbar med och vad dom har för erfarenhet och bakgrund

Det Lisa berättar kan förstås som att hon tycker att kunskapen i arbetslaget är viktig och att det kan både kan ha en negativ och positiv inverkan på förmågan. Hon beskriver hur viktigt det är att hennes kollegor förstår vikten av att hålla ett extra öga på ett specifikt barn när det uppmärksammas i arbetsgruppen att barnet måste hållas uppsikt över och att förståelsen för detta kan variera beroende på vilken erfarenhet och bakgrund hennes kollegor har.

Ledning och/eller chef också är något som Lisa upplever kan ha både en positiv och negativ inverkan på hennes egen förmåga. Hon berättar om de mindre bra erfarenheterna av att ha en chef som inte har varit ett stöd och som hon upplever haft en negativ inverkan på hennes egen förmåga:

Att jag inte alltid fått det stödet jag önskat från min chef i dom lägena (...) - såhär i efterhand då kanske man känner att gud jag kanske skulle gjort något eget, jag kanske skulle gjort någon egen orosanmälan så

Hon fortsätter:

När man i andra lägen gick dit och ba "klagar inte föräldrarna är det inga problem"

Lisa beskriver i citaten ovan hur hon på en tidigare arbetsplats inte alltid fick det stöd hon hade velat ha från sin chef. Det kan tolkas som att Lisas engagemang och oro över vissa barn inte överensstämde med chefens och att hon därför inte fick medhåll från sin chef gällande oron över barn i verksamheten.

När ett beslut tas baserat på ett konsekvensetiskt resonemang så sker valet utefter vad som kan förväntas bli den mest fördelaktiga konsekvensen av handlandet (Akademikerförbundet SSR, 2017). Lisa beskriver situationer med sin tidigare chef där hon inte fått det stöd hon önskat. Hon beskriver att inställningen mellan sin chef och henne gällande orosanmälningar skiljde sig. Lisa beskriver hur chefen i princip var nöjd så länge inte föräldrarna klagade. Det skulle kunna tänkas att chefen aktivt väljer att inte ta något initiativ att göra en orosanmälan med tanke på den möjliga negativa konsekvensen att föräldrarna skulle bli missnöjda. Hennes resonemang kan tänkas ha baserats på ett konsekvensetiskt resonemang med hänsyn till föräldrarnas känslor. Detta skulle kunna förklara varför hon valde att inte ta initiativ till en orosanmälan, för att bibehålla nöjda föräldrar.

Förskolan styrs av regler och lagar som exempelvis förskolan läroplan. Denna läroplan är delvis baserad på barnkonventionen som berör barnets bästa och att beslut alltid ska fattas med barnens bästa i fokus (Skolverket, 2019). Chefens val att avvakta och vara nöjd med en situation så länge inte föräldrarna är missnöjda kan tänkas bryta mot bland annat den läroplan som ligger till grund för hur förskolor i Sverige bör arbeta och motverka arbetet för barnens bästa. Det kan även tänkas vara så att chefen inte var medveten om den juridiska förpliktelse hennes ämbete står under.

Lisa fortsätter berätta om hur viktigt det är med uppbackning och stöd från sin chef:

Alltid alltid verkligen kan komma till henne och rådfråga, diskutera, fundera. Hon är alltid med i processen om man behöver hennes hjälp i dom olika delarna

Utifrån det Lisa berättar om relationen med sin nuvarande chef är en tät kontakt och att chefen är närvarande två förutsättningar för att hon själv ska kunna göra ett bra arbete. Det hon beskriver kan förstås som att det stöd chefen ger henne genom att alltid finnas till hands är något som hon upplever som värdefullt och stärkande i sin yrkesroll.

Att som professionell kunna styra och ha inverkan över sin egen situation men även på omgivningen kopplat till ens arbete är en del av det som inom teorin handlingsutrymme benämns som egenkontroll. Denna egenkontroll är både subjektiv och objektiv. För att stärka den professionellas subjektiva egenkontroll är det nyttigt att ge denne kunskap och förmåga inom arbetet. Detta i sin tur kan stärka den professionellas självförtroende och ge denne en viss attityd som kan leda till en attityd i arbetet som ger denne ett självförtroende som kan gynna arbetet (Ellström, 1992). Lisa beskriver att hon alltid kan tala med chefen när hon har frågor eller behöver diskutera något. Hon förklarar att en förutsättning för att göra ett bra arbete är att ha ett stöd och förtroende från chefen. Detta kan tänkas vara något som har stärkt Lisas professionella subjektiva egenkontroll. Genom att chefen visar förtroende för Lisa kan det tänkas att hennes självförtroende stärks kopplat till sin yrkesroll vilket kan leda till ett större handlingsutrymme som sedermera leder till ett bättre arbete i relation till barn som far illa. Även Kerstin beskriver hur hennes chef stödjer henne och hennes kollegor fullt ut. Detta kan tänkas stärka tolkningen om att chefens förtroende och stöd kan ha en påverkan som leder till att större handlingsutrymme och bättre arbete.

För att utveckla den objektiva egenkontrollen så krävs det organisatoriska förutsättningar som leder till att den professionella får möjlighet att träna och förbättra sina handlingsmöjligheter (Ellström, 1992). Lisa beskriver vikten av chefens och kollegors stöd och förtroende. Detta kan tänkas vara ett exempel på hur Lisa genom sin chef stöd upplever sig ha fått möjligheter till att våga och fått förtroendet att utveckla sina handlingsmöjligheter. Det är möjligt att chefens stöd och förtroende har bidragit till att utveckla Lisas objektiva egenkontroll. Detta kan även tänkas vara något som gäller för Gudrun som berättar att chefen alltid tar det som sägs på allvar och lyssnar på förskollärarnas tankar och åsikter och att även hon genom chefens stöd fått möjlighet att utveckla sin objektiva egenkontroll.

Lovisa berättar vidare att det ibland uppstår dilemman i att fördela personal som kan påverka möjligheten att identifiera barn som far illa:

Har jag nån mer utbildad kollega då får man ju större ansvar för själva undervisningen i förskolan och planering av verksamheten så då kanske du inte är i barngrupp lika mycket. Så de gör ju också det att det är fler barn som kan fara illa idag tänker jag utan att det görs någon anmälan

Det Lovisa berättar om är hur hon upplever att kollegors utbildning kan påverka förmågan att identifiera barn som far illa. När det finns personal på en avdelning varav vissa är utbildade förskollärare och andra inte, får de som är utbildade ett större ansvar i att planera verksamheten. Detta innebär att den personal som saknar förskollärarexamen och därmed kanske inte heller har kunskap om barn som far illa kan bli de som arbetar mest i barngruppen. Det Lovisa berättar kan förstås som att hon upplever att det då försvinner viss kunskap och kompetens i arbetet att identifiera barn som far illa.

Ytterligare en faktor som påverkar förmågan att kunna identifiera barn som far illa är de stora barngrupperna. Gudrun berättar att när hon började sitt arbete så var det 15 barn på avdelningen, fördelade på 3 pedagoger. Idag ser läget ut så att det är 25 barn på samma

personalstyrka. Hon berättar:

Det är ju sorgligt det här med dom växande barngrupperna för jag tror att vi liksom. Skulle barngrupperna vara mindre så skulle man lättare kunna se, det är så lätt att barn kommer bort i det här stora sammanhangen där det är stökigt och bökigt på alla möjliga sätt

Guðrun beskriver ovan hur hon upplever den ökade storleken på barngrupper som negativ. Hon menar att det är svårt att se alla barn när det är många och det kan tolkas som att hon upplever att det är svårare att identifiera barn som far illa i de stora barngrupper som finns idag.

Lovisa berättar också om hur personalbrist har en negativ inverkan på möjligheten att ägna den tid som krävs åt barnen. I hennes egen verksamhet finns det avsatt tid för personalen att ägna sig åt planering och reflektionstid där det finns möjlighet att sitta i lugn och ro och lyfta saker som är viktiga, men att detta inte är en självklarhet för alla verksamheter. Hon beskriver att om det är personalbrist så är det lätt att tiden till reflektion försvinner.

Rutiner

Här redovisas resultat och analys som behandlar förskollärares agerande vid misstankar om att barn far illa.

Det allmänna mönstret för temat rutiner visar att förskollärarna är medvetna om deras skyldighet att anmäla vid oro för ett barn. Samtliga förskollärare beskriver hur kontakt tas med chefen och att de därefter kommer fram till ett beslut om det ska upprättas en orosanmälan eller inte. Det framkommer dock att det inte finns tydliga skriftliga riktlinjer att följa i situationer då förskollärare känner oro för ett barn i sin verksamhet.

Guðrun berättar att när det uppstår en misstanke för att ett barn far illa så kontaktas chefen som i sin tur får beskrivet för sig vad de har sett eller hört. Hon lyfter även upp att det är sagt att de vid minsta oro för ett barn ska ta kontakt med chefen. Därefter i samråd mellan chef samt förskollärare tas det ett beslut om orosanmälan ska upprättas. Om de kommer fram till att det krävs en orosanmälan är det chefen som går vidare och upprättar en orosanmälan. Vid frågan om rutinerna är tydliga svarar Guðrun:

Det är inget som är skrivet men som är sagda. Nu när jag pratar med dig här så känner jag att jag kommer trycka på mer att det ska finnas skrivna riktlinjer på hur man går tillväga

Trots att Guðrun redovisar för hur de på förskolan går till väga när det uppstår misstankar om att ett barn far illa så berättar hon att det faktiskt inte finns några nedskrivna rutiner på hur dessa fall ska hanteras. Guðrun reflekterar under samtalet i intervjun kring att de överenskommelserna som finns bara är muntliga och hon kommer på att hon gärna skulle vilja ha skriftliga rutiner. Även Lisa beskriver hur en kontakt tas med chefen när det finns misstankar om att ett barn far illa. Hon betonar även vikten av att ha chefen att diskutera med i sådana situationer. Lisa beskriver att det på arbetsplatsen finns välarbetade handlingsplaner men att det är mest utifrån lagar och hon uttrycker en önskan om en lathund kring hur arbetet och processen bör gå till vid identifiering av barn som far illa.

I Ellströms (1992) teori om handlingsutrymme och hur den objektiva egenkontrollen kan förbättras påtalas vikten av tydliga handlingsplaner och styrdokument för att förbättra

handlingsmöjligheterna inom en organisation. Genom att det finns organisatoriska system kan den professionella ges tillfälle att pröva sina handlingsmöjligheter (Ellström, 1992).

Förskollärarna beskriver hur de går tillväga vid misstankar när ett barn far illa och rutinerna på deras arbetsplatser. Lisa beskriver en önskan om en slags lathund och Gudrun uttrycker en önskan att framöver få tydliga skriftliga instruktioner om hur de ska agera vid misstankar om att ett barn far illa. Om arbetsplatsen har tydliga rutiner vid orosanmälningar kan det tänkas ge bättre förutsättningar för att förskollärarna ska kunna utveckla deras objektiva egenkontroll. Att förtydliga och uppmärksamma de rutiner som finns genom att göra dem mer lättillgängliga för förskollärare skulle kunna tänkas vara ett sätt att stärka det objektiva handlingsutrymmet för att således kunna arbeta mer effektivt med handlingsåtgärder när ett barn far illa.

Maja beskriver hur det i hennes yrkesroll finns en anmälningsplikt att ta hänsyn till. Hon förklarar att innan en orosanmälan görs så använder de sig alltid av chefen som ett bollplank för att komma fram till om en orosanmälan bör upprättas. Samtliga förskollärare betonar i intervjuerna att de har en anmälningsplikt kopplat till sin yrkesroll.

Med utgångspunkt i ett pliktetiskt resonemang kan de normer som utgör en plikt i situationen anses vara de normer som ska styra ett handlande (Akademikerförbundet SSR, 2017). Enligt Socialtjänstlagen (SoL, SFS 2001:453) 14 kap. 1 § har förskollärare en skyldighet att anmäla när ett barn far illa. Att alla förskollärare påstår att de har en anmälningsplikt i sitt arbete kan tolkas som att alla förskollärare har en pliktetisk medvetenhet i sitt arbete och i sin yrkesroll samt att de är medvetna om deras juridiska ansvar.

Kerstin berättar att processen vid misstanke att ett barn far illa startar med en diskussion i arbetslaget. Där tas då ett samtal om det barnet som de känner oro för och diskuterar om fler i arbetslaget har upplevt något anmärkningsvärt eller känt någon oro för barnet. Efter samtal i arbetslaget kan kontakt med chefen tas. Kerstin säger:

Om det inte är något som är sådär här måste vi göra något NU (...) så följer vi det här barnet under ett par veckor

Det som Kerstin säger kan förstås som att det på hennes förskola görs en viss avvägning kring hur en situation som inte upplevs vara akut kan leda till att de i arbetslaget följer en mer avvaktande handlingsplan. Därefter fortsätter Kerstin att beskriva hur orosanmälningar alltid görs i samråd med chefen men att det då också krävs något att gå på.

I Socialtjänstlagen (SFS 2001:453) 14 kap. 1§ framgår det att orosanmälan ska upprättas vid misstanke om att ett barn far illa, det krävs alltså inte några bevis utan endast en misstanke. Tidigare var lagstiftningen som sådan att det krävdes kännedom (prop. 2012/13:10). Kerstin berättar att det på hennes förskola ska finnas vissa belägg för att chefen ska göra en orosanmälan. Det kan tänkas vara så att det på förskolan Kerstin jobbar på inte har informerats tillräckligt om uppdateringen av lagtexten och vad ordet misstanke i Socialtjänstlagen (SFS 2001:453) ska innebära i praktiken. Detta skulle kunna vara en förklaring till att det fortfarande förs resonemang om bevis eller belägg trots att dessa inte längre krävs för att upprätta en orosanmälan.

Katja redogör för en situation hennes kollega hade varit med om. Hon berättar:

Då vet jag att den kollegan pratade med chefen hur vi ska göra men då tyckte hon att min kollega skulle prata med föräldrar om vad barnet hade sagt på förskolan. Så då gjorde kollegan

det och dom berättade att dom hade varit lite arga på varandra men det hade inte varit mer än så (...) de fick en förklaring till vad som hade hänt och antingen då väljer man ju att tro på den eller så gör man inte det. Men det hade lika gärna kunnat bli en soc. anmälan på det tänker jag för det fanns en oro för barnet så att en förälder slog den andra föräldern

Katja beskriver här hur hennes kollega hade varit i en situation där hen kände oro för ett barn som uttryckt att föräldrarna hade varit våldsamma. Chefen rådde då förskolläraren att tala med föräldrarna. Efter föräldrarnas förklaring minskades förskollärarens oro och det gjordes ingen orosanmälan. Katja reflekterar över situationen och säger att det fanns en oro och att upprättande av en orosanmälan därför inte hade varit fel.

Med utgångspunkt i SoL (SFS 2001:453) 5 kap. 11§ anses barn som bevittnar våld vara offer för brott. Att förskolläraren eller chefen i detta fall inte valde att göra en orosanmälan, trots vetskap om att våld förekommit inför barnet, kan tänkas vara en indikation på att det inte fanns kunskap eller medvetenhet kring att även om barnet själv inte blivit utsatt för direkt våld så anses det att barnet som bevittnat våld har blivit utsatt för brottsgärning. Hade en juridisk medvetenhet funnits hos chef och förskollärare om att barn som bevittnar våld anses vara brottsoffer hade kanske det resulterat en större oro för barnet, trots samtal med föräldrarna, som hade lett till en orosanmälan.

Katja beskriver även hur de har en skyldighet att upprätta en orosanmälning till Socialtjänsten om de är oroliga och att det ska göras redan vid minsta misstanke om något. Hon berättar att hon i nuläget inte själv upprättat en orosanmälan och vet därför inte fullt ut hur det går till.

Svårigheter

Här redovisas resultat och analys som behandlar svårigheter vid upprättande av orosanmälningar.

Det allmänna mönstret i temat svårigheter visar att själva beslutsfattandet om en anmälan ska upprättas eller inte är svårt. Det framkommer under intervjuerna med förskollärarna att det finns ett flertal faktorer som kan försvåra beslutet och processen i att upprätta en orosanmälan. Samtliga förskollärare beskriver att svårigheterna med att besluta om att upprätta en anmälan dels kan handla om konsekvenserna, där föräldrarnas reaktioner kan vara svåra att hantera. Vissa uttrycker även en strävan efter att ha bevis som kan ge belägg för att upprätta orosanmälan och att det i brist på bevis kan göra det svårt att motivera varför en orosanmälan ska upprättas.

Lisa beskriver i frågan om det finns några svårigheter med att anmäla att det:

Handlar mycket om ifall man som person vågar stå upp för barnen eller inte

Vid följdfrågan om vad det är som kan få människor att inte våga svarar hon:

Att de kan vara rädda och osäkra, alltså lite osäkra, dom vill inte stöta sig med föräldrar (...) man är rädd för konsekvenserna och att man är rädd för vad en förälder ska tycka. Där har jag alltid känt att jag vet vad jag gör utifrån barnets bästa och barnets rättigheter, och då är jag inte rädd

Det Lisa beskriver ovan är vad hon själv kan uppleva att hennes kollegor ger uttryck för när det kommer till att upprätta en orosanmälan. Hon uppfattar att det finns en rädsla hos vissa kollegor att föräldrarna inte ska tycka att det är bra och att de ska bli arga, samt att det även

finns en viss osäkerhet gällande vad konsekvensen av en orosanmälan blir. Hon beskriver att hon själv inte har den rädslan på grund av att hon arbetar för barnets bästa och barnets rättigheter.

Utifrån att ett pliktetiskt resonemang styr en handling så är det pliktetiska normer som styr handlandet, som exempelvis mänskliga rättigheter och värdighet, oavsett konsekvens (Akademikerförbundet SSR, 2017). Lisa förklarar att det handlar om att våga stå upp för barnen eller inte. Hon påtalar de eventuellt obehagliga konsekvenserna som kan uppstå men fortsätter med att hon ändå tycker att barnets bästa ska styra handlingarna. Det kan därför tänkas att Lisa anser att i detta läge bör val göras baserat på pliktetiska resonemang som att värna om barnets rättigheter. Detta val av agerande följer den juridiska bestämmelsen i SoL (SFS 2001:453) kap. 14 § 1 att barnets bästa ska prioriteras och det kan tänkas vara så att Lisa har en medvetenhet kring de juridiska skyldigheter som ska styra hennes beslut.

Kerstin förklarar att det är svårt att inte kränka föräldrarna vid situationer där det finns oro för ett barn. Hon beskriver att det är lätt att upprätta själva orosanmälan men att sen efteråt våga ta emot föräldrarna inte är lika lätt. Hon menar att det finns en vilja att vara säker innan det görs någonting, men att det även som pedagog gäller att våga stå på sig. Hon fortsätter:

Det gäller som pedagog att vara stark i det och våga se också och inte blunda för det. För det kan ju bli jobbigt, alltså för pedagogen om föräldrarna blir jättearga eller ja. Men man är ju där för barnen och då får man ju lägga det andra åt sidan

Kerstin beskriver att en svårighet med att upprätta en anmälan är konsekvenserna som kommer efteråt. När föräldrarna blir arga blir de som pedagoger utsatta och kan hamna i en jobbig situation, men att hon är där för barnen och försöker lägga den aspekten åt sidan. Även Gudrun tar upp hur relationen till föräldrarna är viktig och kan påverka:

Det är ju mest det här att man har ju en relation till föräldrarna och familjen som för det mesta är god och man vill ju inte förstöra relationen. Sen så när man inte riktigt vet, när det inte finns några märken utan det är det där som barnet säger...

Gudrun uttrycker i citatet ovan en svårighet i att ha en god relation med föräldrarna och samtidigt känna viss oro för ett barn utan några bevis.

Maja påtalar även hon hur en orosanmälan kan få negativa konsekvenser gällande relationen till föräldrarna. Hon beskriver att själva upprättandet av en orosanmälan inte är särskilt svårt men fortsätter sen:

Utan det är väl mer det som kommer efter. Föräldrar som blir otrevliga mot en eller liksom blickar och är hotfulla för att dom känner sig, aa.. Det är mer det som kommer efter skulle jag säga

Det Maja beskriver är att även hon upplever konsekvenserna av en orosanmälan som en svårighet, på grund av föräldrarnas eventuella reaktion.

Svårigheter som förskollärarna har i att upprätta orosanmälningar kan analyseras utifrån både utfallskontroll och etik. Utfallskontrollen handlar om en persons förmåga att kunna kontrollera utfallet av ett handlande och ingår i en persons handlingsutrymme (Ellström, 1992). Pliktetiken och konsekvensetiken handlar som nämnt om att antingen låta pliktetiska normer styra ett handlande, eller konsekvensetiska normer (Akademikerförbundet SSR,

2017). Gudrun förklarar hur hon i tankar kring svårigheter att anmäla tänker på den goda relationen med föräldrarna och hur hon inte vill förstöra denna genom att upprätta en orosanmälan. Både Kerstin och Maja beskriver att det är konsekvensen av att upprätta en orosanmälan som är mest svårhanterlig, då föräldrarna kan bli arga och till och med hotfulla. Det skulle kunna vara så att Gudrun har mer av ett konsekvensetiskt tänk med hänsyn till föräldrarnas känslor i situationer där hon känner sig osäker på om barnets utsagor är sanna. Även Maja och Kerstin kan tänkas föra ett konsekvensetiskt resonemang, men mer med tanke på vilka konsekvenser som kommer att drabba dem själva om de anmäler, exempelvis om en förälder blir arg eller hotfull. Det kan tänkas vara aspekter som försvårar handlandet att upprätta en orosanmälan. En annan möjlig analys av både Maja, Kerstin och Gudruns resonemang baserat på teorin om utfallskontroll är att de eventuellt känner sig oförmögna att kontrollera eller påverka utfallet av sitt handlande, det vill säga hur det påverkar föräldrarna och reaktionen som blir, vilket kan leda till att de undviker att utföra någon handling när utfallskontrollen inte är närvarande.

Lovisa beskriver även hon problematiken med relationen till föräldrarna:

Alla får man inte en bra relation med efteråt (orosanmälan) så kan det ju vara också, men det är ju liksom vår skyldighet. Vi är ju där för barnen

Lovisa beskriver att en negativ konsekvens av att upprätta en orosanmälan kan vara att föräldrarna kan reagera negativt. Det kan tolkas som att trots de eventuella negativa konsekvenserna så anser Lovisa att hon har en anmälningsplikt och att hon därför får se bortom detta.

När det ska tas beslut i en fråga om handling kan både pliktetiskt och konsekvensetiskt tankesätt ligga till grund (Akademikerförbundet SSR, 2017). Lovisa förklarar att det kan uppstå konsekvenser av en orosanmälan som till exempel en försämrad relation till föräldrarna till barnet som orosanmälan berör. Hon fortsätter och beskriver att hon trots det ändå har en skyldighet att anmäla när ett barn misstänks fara illa och arbetar för barnens bästa. I hennes resonemang kan det tänkas att hon tar både ett konsekvensetiskt och pliktetiskt resonemang i beaktning. Då Lovisa anser att det är hennes plikt att anmäla går det pliktetiska och juridiska resonemanget först och hon tar beslut utefter hennes plikt och vad lagen säger, inte vad de kan tänkas få för konsekvenser. En annan analys av hennes agerande skulle vara att det i hennes beslut även finns visst konsekvensetiskt tänk, beroende på vem konsekvenserna gäller. Plikten skulle kunna tänkas vara starkare än konsekvenserna av hur en orosanmälan eventuellt skulle påverka relationen med föräldrarna. Däremot kan det även tänkas vara så Lovisa tar beslut som grundar sig i ett konsekvensetiskt resonemang sett till barnets bästa, då barnet förmodligen skulle gynnas av hennes beslut att anmäla när hon kände en oro för barnet.

Som nämnt är tidigare erfarenheter något som kan påverka användandet av handlingsutrymmet (Svensson, Johansson & Laanemets, 2008). Flera av förskollärarna vittnar om erfarenheter att de efter en orosanmälan hamnat i en konflikt eller ett utsatt läge i relation till föräldrar, då föräldrarna reagerat aggressivt eller hotfullt när en orosanmälan har gjorts gällande deras barn. Dessa tidigare erfarenheter skulle kunna vara något som påverkar förskollärarnas utnyttjande av deras handlingsutrymme, att de exempelvis drar sig för att upprätta en orosanmälan då det tidigare har resulterat i obehagliga situationer. Samtidigt konstaterar Lovisa att när hon inte fått en bra relation med föräldrarna efter en orosanmälan så

har det inte påverkat henne, eftersom hon tar barnets bästa i beaktande och berättar att det är hennes skyldighet att anmäla när hon känner oro.

Förutom att relationen med föräldrarna kan påverkas tas det även upp svårigheter gällande att känna en oro men samtidigt inte kunna placera det eller vara säker på sin sak. Lisa beskriver en problematik kring det:

Att vi inte riktigt kan sätta fingret på vad det är men vi upplever att det är någonting som inte är rätt

Lisa beskriver hur det kan upplevas som en svårighet att inte veta vad det är som inte står rätt till med ett barn. Det kan tolkas som att hon kan bli osäker om hon upplever att det är något som känns fel men utan att veta vad det faktiskt är som bidrar till denna känsla. Gudrun redogör för liknande upplevelser:

Det är ju svårt liksom att sätta fingret på att dom är utsatta för något tycker jag (...) man har ju varit i situationer när man inte vetat riktigt. Och jag kan ärligt säga att ja för senast två år sedan hade vi en som vi inte gjorde någon anmälan på och det ångrar jag idag (..) det är svårt alltså, det är jättesvårt

Gudrun beskriver i citatet hur hon har varit i situationer som varit svåra att hantera. Hon beskriver det som att hon i efterhand kan se tillbaka på en situation och inse att hon ångrar sitt agerande men att det är svårt att veta när det ska göras någon anmälan. Det kan tolkas som att hon menar att osäkerheten i att veta vad barnen är utsatta för kan utgöra hinder i att upprätta anmälan.

Problematiken med att inte ha kunskap att kunna avgöra om det finns tillräckliga belägg för att upprätta en orosanmälan är genomgående hos förskollärarna. Lovisa förklarar:

Ibland är man lite rädd för att anmäla och det kan vara från kurator eller specialpedagog också. "Nä men vi väntar och ser", och då kan jag tycka att då får man stå på sig som förskollärare för det är ändå jag som jobbar varje dag med barnen och ser dom här barnen. Och då får jag säga 'nej fast det är ju såhär att jag känner oro kring det här barnet och det är ju våran skyldighet att anmäla och jag behöver inte ha några bevis, det räcker att jag känner den här oron

Det Lovisa berättar om är att hon uppfattar det som att det finns en slags rädsla både hos förskollärare och även hos kuratorer och specialpedagoger, som ska stötta förskollärarna i beslut att upprätta orosanmälan, att det blir obekvämt om de upprättar en orosanmälan och det sen framkommer att det inte var någonting. Hon berättar även om sin egen inställning till att andra vill avvakta med att anmäla. Hon beskriver vikten av att stå på sig och vara trygg i sin känsla och påtalar även att orosanmälan inte kräver belägg eller bevis, utan att det räcker med oro för att hon ska vara skyldig att anmäla. Även Kerstin berättar liknande resonemang om att det ska finnas vissa belägg:

Då får man ju gå till chefen kanske och gå därifrån och göra en orosanmälan om man känner att det här känns inte bra alls (...) men dom vill ju oftast att man har lite att ta på så man inte bara säger att vi tror att... Utan att man ändå har lite att komma med

Det Kerstin säger kan förstås som att för att kontakta chefen i syfte att upprätta en orosanmälan finns det en önskan om att det ska finnas vissa bevis på att ett barn far illa.

Handlingskontroll syftar till den professionellas förmåga att kunna sätta sina intentioner i handling. Den professionella kan uppleva sig ha kunskap men inte får möjlighet att faktiskt förverkliga det i praktiken (Ellström, 1992). Lovisa beskriver hur det upplevs finnas en rädsla för att upprätta orosanmälningar och att hon kan uppmanas vänta lite innan hon agerar. Hon förklarar att hon kan behöva stå på sig själv och vara trygg i sin bedömning för att få en orosanmälan att upprättas. Kerstin beskriver att det ska finnas vissa belägg innan de tar kontakt med chefen för att i sin tur upprätta en orosanmälan. När förskollärarna tar upp sin oro över ett barn med chef eller dylikt men får krav på att ha mer belägg eller att avvakta lite så kan det tänkas vara en handling som genererar i att förskollärarnas handlingsutrymme begränsas och de får då svagare handlingskontroll. Samtliga uttrycker att de anser sig ha en relativ god kunskap i att kunna identifiera barn som far illa. Men för att kunna sätta deras kunskap i omsättning så krävs det att de får möjlighet till detta. Så när de uttrycker en oro och eventuellt även en önskan att upprätta en orosanmälan men hindras så kan det tänkas störa deras förmåga att sätta sina intentioner i handling och därmed leda till en bristande handlingskontroll.

I och med innehavet av en profession tillkommer vissa förväntningar kopplat till kunskap och utbildning. Att besitta en profession innebär en viss bekräftelse och autonomi (Svensson m. fl., 2008). När både Kerstin och Lovisa berättar att det ställs krav på vissa belägg när de ska kontakta chefen när det uppstått oro kan det tolkas som att chefen inte anser att deras egen kunskap i sin profession som förskollärare är tillräcklig för att de ska kunna göra en egen bedömning i frågan, vilket i sin tur kan tänkas bli en försvårande aspekt i förskollärarnas arbete att upprätta orosanmälningar.

Slutdiskussion

Syftet med denna studien har varit att undersöka huruvida barn som far illa eller misstänks fara illa har möjlighet att uppmärksammas och identifieras av förskollärare. Studien har även syftat till att undersöka vilka rutiner som finns på förskolor gällande hantering av barn som far illa eller misstänks fara illa samt om det finns några svårigheter gällande att upprätta orosanmälningar och hur dessa manifesterar sig. Sammanfattningsvis visar studiens resultat att förskollärarna generellt har kunskap om symtom som barn som far illa kan uppvisa, men att denna kunskap främst kommer från erfarenhet och inte utbildning. De flesta förskollärare anser att de har förmåga och kunskap att kunna identifiera barn som far illa, men att de också är medvetna om att det finns barn som far illa som inte blir uppmärksammade. Studiens resultat visar även att det finns vissa faktorer som påverkar förskollärarna i deras uppdrag att identifiera barn som far illa samt att det även finns vissa svårigheter kring att upprätta orosanmälan i dessa fall. Nedan följer en slutdiskussion utifrån studiens resultat, analys och tankar kring ämnet som behandlats under studiens gång.

Utbildning

Första frågeställningen behandlar förskollärares syn på sin kunskap och förmåga att identifiera barn som far illa. Först och främst är det viktigt att i denna diskussion betona alla intervjuade förskollärares engagemang och omtanke för barnen i respektive förskola. Att arbeta i förskola idag är en utmaning där både tålamod och stresstålighet sätts på prov. Det går att identifiera en genuin omtanke för barnen och att barnens välmående är vad som förskollärarna arbetar för varje dag. Utan att underminera förskollärarnas kompetens eller kunskap är det dock viktigt att till viss mån problematisera och diskutera studiens resultat i relation till bland annat tidigare forskning. Flertalet förskollärare beskrev i intervjuerna att de under sina år som förskollärare träffat på ett fåtal barn som de uppmärksammat ha farit illa, varav en förskollärare under tio år som yrkesverksam aldrig hade kommit i kontakt med ett

barn som farit illa. Det framkommer också att flera av förskollärarna fokuserar på beteendeförändringar hos barnet om de misstänker att barnet far illa och flertalet hävdar att de "skulle veta om det var något". Med tidigare forskning i åtanke uppstår det en viss inkongruens mellan statistiken som visar på hur många barn som far illa och hur få barn som far illa som förskollärarna har kommit i kontakt med. Även om förskollärarna redovisar för flertalet symtom på att ett barn far illa rent teoretiskt är det svårt att avgöra hur mycket av denna kunskap som faktiskt implementeras i arbetet då så få av förskollärarna har kommit i kontakt med ett barn som farit illa, trots en längre yrkesverksam tid. Att förändring hos ett barn är ett tecken på att barnet far illa är givetvis korrekt, men att basera barnets välmående på att det inte sker någon beteendeförändring utelämnar helt de barn som redan när de började förskolan kan ha blivit utsatta. Om ett barn innan den började förskolan har varit utsatt kan beteendet som barnet hade från början ha varit en konsekvens av missförhållande men det leder då aldrig till en beteendeförändring som förskollärarna kan notera, vilket i sin tur kan leda till att barnet aldrig uppmärksammas. Det är därför aktuellt att förskollärarna får en mer gedigen utbildning om barn som far illa för att ge förskollärarna möjligheten att kunna upptäcka och identifiera barn som far illa och även mer utbildning om riskfaktorer hos föräldrar som kan ha en negativ påverkan på barn.

Alla förskollärarna uttrycker att deras erfarenhet är den största anledningen till att de kan identifiera barn som far illa. Detta är förståeligt eftersom kunskap som en person fått via erfarenhet ökar personens handlingsutrymme (Svensson, Johansson & Laanemets, 2008) men väcker även funderingar gällande om en nyexaminerad förskollärare inte borde ha fått kunskap om detta innan den ger sig ut i arbetslivet. Samtliga förskollärare beskriver att kunskap om barn som far illa inte fått särskilt mycket uppmärksamhet under utbildningen. Det gör det rimligt att faktiskt ifrågasätta ifall utbildningen som ges till förskollärare är tillräcklig just i frågan om att identifiera barn som far illa. En större satsning på att utbilda förskollärare om barn som far illa samt riskfaktorer är högst relevant för socialt arbete då det handlar om att stärka barns skydd och rättigheter i samhället och att motverka allvarliga konsekvenser i barnens framtid

Påverkansfaktorer

Den andra frågeställningen avser besvara vad för faktorer som kan tänkas påverka förskollärares förmåga att identifiera de barn som far illa. Det framgår tydligt att förskollärarna lider brist på förutsättningar att kunna identifiera barn som far illa. Barngruppernas storlek ökar och bristen på utbildade förskollärare är något som flertalet av förskollärarna vittnar om. Att förvänta sig att förskollärare ska kunna ansvara för en stor barngrupp och ha möjlighet att uppmärksamma barn som far illa i kombination med bristande kollegialt eller ledningsstöd är inte rimligt. Om utgångspunkten är att förskollärare har kunskap om barn som far illa som de enligt sin utbildning ska få, så faller satsningen på att utbilda personalen platt när kringliggande faktorer, som för stora barngrupper och bristande stöd från ledning och kollegor, blockerar förskollärarnas möjligheter att använda sina kunskaper. Handlingsutrymmet utgörs likväl av subjektiva som objektiva faktorer (Ellström, 1992). Hur det subjektiva handlingsutrymmet ska få möjlighet att floras och utvecklas när det sker en konstant begränsning av det objektiva handlingsutrymmet är en svårlöst ekvation.

Nationellt sett har flertalet lagändringar och påtryckningar, bland annat i form av propositionen Strategi för att stärka barnens rättigheter (prop. 2009/10:232), utfärdats där det tydligt framgår att personal som arbetar med barn aktivt måste arbeta med att identifiera barn som far illa och att det är en skyldighet i deras arbete. Att ålägga en yrkesgrupp ett sådant ansvar genom lagstiftning utan att ha en vetskap om vilka faktorer som är avgörande för att

yrkesgruppen ska kunna axla sitt ansvar skapar inte förutsättningar för varken barn som far illa att få hjälp eller förskollärare att ta ansvar för sina skyldigheter. Lovisa berättade att skolverket idag påstår att barngrupperna är mindre än någonsin, men att detta inte stämmer i praktiken. Hon som yrkesverksam förskollärare påstår istället att de är större än någonsin. Konsekvensen av för stor arbetsbelastning och utbildad personal innebär inte bara att förskollärarna riskerar att bli överbelastade utan även att barns säkerhet äventyras. Detta är något som bör ses allvarligt på både av chefer för yrkeskåren men även på ett politiskt plan.

Rutiner

Den tredje frågeställningen berör de rutiner som finns när det uppstår en misstanke om att ett barn far illa. Det finns en tydlig linje i hur alla förskolor har lagt upp hur hanteringen av oro för ett barn ska gå till. Först så sker en diskussion i arbetslaget gällande det barn det finns en oro för. Därefter kontaktas chefen och det tas ett beslut kring om de ska upprätta en orosanmälan eller inte. Detta beslut fattas i samförstånd mellan förskollärare och chef. Både Lisa och Gudrun uttrycker en önskan om mer skriftliga riktlinjer i frågan hur de bör gå tillväga i situationer när de känner oro för ett barn. Samtliga förskollärare är mycket medvetna om den anmälningsplikt som finns men hur de sen konkret ska gå tillväga råder det större tveksamheter kring. Utifrån det studien visar verkar det som att förskollärarna i nuläget använder sig mer av etiska resonemang för att kompensera för sin osäkerhet, ibland baserat på konsekvens eller plikt. Det verkar vara upp till förskollärarens individuella förmåga att kunna fatta svåra beslut och veta vad som ska göras. När det finns nationell lagstiftning som påtalar deras anmälningsplikt är det värt att reflektera över varför förskollärare inte är medvetna om de nationella instruktioner eller dokument som vidare hjälper förskollärarna i hur de bör gå tillväga. Skulle varje förskola aktivt fokusera på att informera förskollärare om dessa dokument och instruktioner som finns skulle förskollärarna möjligtvis få den hjälp de kan tänkas behöva för att upprätta orosanmälningar. Detta skulle i sin tur kunna leda till att ytterligare samhällsorgan i större omfattning kommer i kontakt med dessa barn och kan ge dem den hjälp de kan tänkas vara i behov av.

Svårigheter

Den fjärde och sista frågeställningen avser att redogöra för de svårigheter som kan uppstå när en orosanmälan ska upprättas. Tanken med denna frågeställning var att se om det finns några svårigheter som kanske kan förklara varför statistik kan visa att det är så många barn som far illa utan att uppmärksammas. Det som framkom under denna studie var bland annat att föräldrar kan påverka förskollärarnas beslut gällande upprättande av orosanmälan. När en orosanmälan upprättas så kan det naturligt komma att påverka relationen mellan förskollärare och föräldrar. Det kan innebära att föräldrar blir arga på förskollärarna som berörs av anmälan och konsekvensen kan även bli att den tidigare goda relationen inte längre är möjlig att upprätthålla. Detta är en faktor som förskollärarna lyft som en orsak till att det kan kännas svårt att upprätta en orosanmälan. Både Lisa och Kerstin beskriver att trots denna svårighet så väljer de ändå alltid att se till barnets bästa och anser att anmälan trots obehagliga konsekvenser alltid måste göras om det finns en oro för ett barn. I och med att det framkommit bland samtliga förskollärare att föräldrar ibland kan ses som en svårighet i frågan att upprätta en orosanmälan kan det tänkas att de måste få bättre hjälp och stöd i detta. Det kan tänkas vara en naturlig reaktion av föräldrar att bli arga i en situation när de blir informerade om att det har upprättats en orosanmälan gällande deras barn. Det som däremot inte är acceptabelt är om förskollärarna får så pass dåligt bemötande från föräldrar att de drar sig för att anmäla. Det krävs tydliga ställningstaganden mot de faktorer som kan ses som hinder vid upprättande av orosanmälningar för att se till att förskollärare i alla lägen faktiskt

upprättar orosanmälningar när det finns oro för ett barn. Därför måste det finnas bättre hjälp och stöd för förskollärare gentemot föräldrarna i liknande situationer.

Ytterligare faktor som framgick som en svårighet var oron över att inte ha tillräckligt med belägg för att upprätta en orosanmälan. Lovisa beskriver hur det upplevs finnas en rädsla att anmäla för att det sen ska visa sig att det inte var någon fara för barnet. Att de då föredrar att vänta för att samla på sig mer information tills de är säkra på sin sak och då vågar anmäla. Fenomenet att avvakta för att samla på sig mer information verkar inte bara finnas hos en del förskollärare utan även från ledning och chefer. Det framgår tydligt i SoL (SFS 2001:453) 14 kap. 1 § att det finns en skyldighet att upprätta orosanmälan direkt när det uppstår en misstanke. Detta förtydligas också i proposition 2012/13:10 där det framkommer att det inte krävs några bevis för att ett barn riskerar att fara illa utan att det omedelbart vid minsta misstanke ska upprättas en orosanmälan. Propositionen 2012/13:10 skapades för att ge tydligare riktlinjer och förklaring kring yrkesverkssammans anmälningsplikt och de skyldigheter som vissa yrkesroller har. Det kan tänkas att detta är något som förskollärare och övrig personal på förskolor behöver en mer gedigen information om. Om en förskollärare går till sin chef med oro för ett barn men chefen kräver mer bevis på att barnet far illa kan det tolkas som att chefen inte är medveten om sitt juridiska ansvar och därmed även kan komma att göra sig skyldig till tjänstefel.

Studiens styrkor och svagheter

Vår studie bygger på en kvalitativ metod som genom intervjuer har avsett att undersöka vilken möjlighet barn som far illa har att uppmärksammas och identifieras i förskolan. Detta besvaras genom att i intervjuer lyssna till förskollärares egna tankar och upplevelser av att identifiera och uppmärksamma barn som far illa. Denna studie baseras på ett icke-slumpmässigt urval, vilket innebär att studiens resultat inte går att generalisera (Denscombe, 2018). I studien redovisas därför inte ett resultat som kan påstås överensstämma med samtliga förskollärare i Sverige gällande deras upplevelse av påverkansfaktorer och svårigheter i sitt yrke som förskollärare eller kunskaper om barn som far illa. Dock har avsikten med studien varit att ge yrkesverkssamma förskollärare en möjlighet att få berätta vilka faktorer som påverkar dem, vilken kunskap och förmågor de har och vilka svårigheter som kan finnas i förskolan i arbetet med att uppmärksamma barn som far illa. Trots att det icke slumpmässiga urvalet genererar ett icke generaliserbart resultat har studien gett möjlighet till sex olika röster från sex olika verksamheter runt om i Sverige att höras och de har oberoende av varandra gett en relativt homogen bild av verkligheten i förskolan som kan tänkas överföras till liknande kontexter.

Mot bakgrund av studiens syfte i samband med de teoretiska begrepp som använts har analysen fått en viss utformning och lett till vissa slutsatser. Om andra begrepp eller teorier skulle ha använts för att analysera resultatet kan det tänkas ha lett till andra slutsatser än vad vi i denna studie kommit fram till. Det kan ses som en styrka att i studiens analys ha använt teorier och begrepp som kan ge en flerdimensionell bild med hänsyn till både juridiska aspekter och även individuella faktorer för att besvara studiens syfte.

Förslag på framtida forskning

Syftet med detta examensarbete har varit att undersöka hur förskollärarna ser på sin förmåga att identifiera barn som far illa. Ytterligare var studiens syfte att se till vilka rutiner förskolorna har vid misstankar om utsatta barn samt vad det finns för svårigheter i att upprätta en orosanmälan. För att bidra till ytterligare kunskap inom detta viktiga område är det av stor vikt att liknande forskning fortsätter. Då denna studie var småskalig med endast sex stycken

respondenter kan det tänkas ge ännu bättre förståelse inom området om framtida forskning kan bedrivas mer storskaligt. En mer omfattande studie som kan undersöka om exempelvis svårigheter kan upplevas som olika beroende på vart den yrkesverksamma arbetar geografiskt kan vara intressant. Det kan tänkas vara intressant och givande att i framtida forskning beröra detta område även utifrån andra infallsvinklar, som exempelvis att studera vad som kan behövas för att förskollärare ska kunna utveckla deras förmågor ytterligare i arbetet att identifiera barn som far illa. Vidare framtida forskning som kan tänkas vara viktig för att öka förståelsen gällande förskollärares identifiering av utsatta barn är att jämföra hur olika storlekar på barngrupper påverkar förskollärarnas arbete.

Referenslista

Akademikerförbundet SSR. (2017). *Etik i socialt arbete – Etisk kod för socialarbetare*. Stockholm: Akademikerförbundet SSR. Från https://akademssr.se/sites/default/files/files/etik_och_socialt_arbete_2017_w.pdf

Brante, T. (2009). Vad är en profession? Teoretiska ansatser och definitioner. I L. Maria (Red.), *Vetenskap för profession* (s. 15-34). Högskolan i Borås.

Brottsförebyggande rådet. (2011). *Den polisanmälda barnmisshandeln: Utvecklingen fram till 2009*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (2., [rev.] uppl.) Malmö: Liber.

Denscombe, M. (2018). *Forskningshandboken: För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. (Fjärde upplagan). Lund: Studentlitteratur.

Ellström, P. (1992). Kompetens, utbildning och lärande i arbetslivet: problem, begrepp och teoretiska perspektiv. (1. uppl.) Stockholm: Publica.

Gould, F., Clarke, J., Heim, C., Harvey, P., Majer, M. & Nemeroff, C. (2012). The effects of child abuse and neglect on cognitive functioning in adulthood. *Journal of Psychiatric Research*, 46(4), 500-506.

Hartman, J. (2004). *Vetenskapligt tänkande: från kunskapsteori till metodteori*. (2., [utök. och kompletterade] uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Jacobsen, D.I. (2017). *Hur genomför man undersökningar?: introduktion till samhällsvetenskapliga metoder*. (Upplaga 2:1). Lund: Studentlitteratur.

Jernbro & Janson. (2017). *Våld mot barn 2016 - En nationell kartläggning*. Från http://www.allmannabarnhuset.se/wp-content/uploads/2017/08/V%C3%A5ld_mot_barn_2016_reviderad.pdf

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (3. [rev.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Lundén, K. (2010). *Att identifiera omsorgsvikt hos förskolebarn. Vad kan vi lära av forskningen?* (2010:5). Stiftelsen Allmänna Barnhuset. Göteborgs Universitet.

Nationellt centrum för kvinnofrid. (2019). *Barn som upplever våld*. Hämtad 9 maj, 2019, från <https://nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/barn-som-upplever-vald/barn-som-upplever-vald/>

Olsson, H. & Sörensen, S. (2011). *Forskningsprocessen: Kvalitativa och kvantitativa perspektiv*. (3. uppl.) Stockholm: Liber.

Prop. 2009/10:232. *Strategi för att stärka barnens rättigheter i Sverige*. Från <https://www.regeringen.se/49bbd7/contentassets/a9e1307541b64a6395d8691c8cf36fae/strategi-for-att-starka-barnets-rattigheter-i-sverige-prop.-200910232>

Prop. 2012/13:10. *Stärkt stöd och skydd för barn och unga*. Från <https://www.regeringen.se/contentassets/f7e82abb03ed47489a5d2541a436fa2e/starkt-stod-och-skydd-for-barn-och-unga-prop.-20121310>

SFS 2001:453. *Socialtjänstlag*. Stockholm: Socialdepartementet.

SFS 2003:460. *Lag om etikprövning av forskning som avser människor*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Skolverket. (2018). *Fakta förskola: Barn och grupper*. Hämtad 2 maj, 2019, från Skolverket, <https://skl.se/skolakulturfritid/forskolagrundochgymnasieskola/forskolaforfritidshem/forskola/faktaforforskola.3292.html>

Skolverket. (2019). *Läroplan för förskolan*. Från <https://www.skolverket.se/undervisning/forskolan/laroplan-for-forskolan/laroplan-lpfo-98-for-forskolan>

Socialstyrelsen. (2014). *Barn som far illa eller riskerar att fara illa. En vägledning för hälso- och sjukvården samt tandvården gällande anmälningsskyldighet och ansvar*. Från <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19528/2014-10-4.pdf>

Svensson, B. (2013). *Barn som riskerar att fara illa i sin hemmiljö - Utmaningar i ett förebyggande perspektiv*. (Doktorsavhandling, Karlstad University Studies, Karlstad). Hämtad 2019-05-09 från: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:607231/FULLTEXT01.pdf>

Svensson, B., Andershed, H. & Janson, S. (2015). A Survey of Swedish Teachers' Concerns for Preschool Children at Risk of Maltreatment. *Early Childhood Education Journal*, 43(6), 495-503.

Svensson, B. & Janson, S. (2008). Suspected Child Maltreatment: Preschool Staff in a Conflict of Loyalty. *Early Childhood Education Journal*, 36 (1), 25-31.

Svensson, K., Johnsson, E. & Laanemets, L. (2008). *Handlingsutrymme utmaningar i socialt arbete*. Enskede: TPB

Toros, K. & Tiirik, R. (2016). Preschool teachers' perceptions about and experience with child abuse and neglect. *Early Childhood Education Journal*, 44(1), 21-30.

Unicef. (2018). *Fakta våld mot barn*. Hämtad 9 maj, 2019, från Unicef, <https://unicef.se/fakta/vald-mot-barn>

Vetenskapsrådet (2017). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Hämtad 2019-03-20 från: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Bilaga 1. Intervjuguide

Intervjuguide:

Kunskap och erfarenhet

1. Vilken grundutbildning har du?
  - a. När studerade du?
2. Vilken yrkestitel har du idag?
3. Hur länge har du arbetat som det?
4. Hur gamla är barnen som du jobbar med?
5. Hur mycket kunskap skulle du säga att du har om kännetecknen på att ett barn far illa?
6. Vart har du fått denna kunskap ifrån?
  - a. Fick du i din utbildning ta del av kunskap om detta?
7. Hur säker känner du dig på din kunskap att identifiera barn som far illa?

Faktorer/arbetsmiljö

8. Berätta om vilka organisatoriska faktorer som du upplever påverkar din förmåga att kunna identifiera barn som far illa?
9. Upplever du att din arbetsplats ger dig förutsättningar att identifiera barn som far illa?

Process

10. Vad innebär det för dig att ett barn riskerar att fara illa?
11. Hur upplever du att du ser att ett barn far illa?
12. Har du själv någon erfarenhet gällande att se att ett barn du kommit i kontakt med far illa?
  - a. Hur manifesterade sig det problemet? Vilka var tecknen?
13. Vad gjorde ni då/vad gör ni när ni uppmärksammar att ett barn misstänks fara illa?

Rutiner

14. Hur ser era riktlinjer eller rutiner ut kring hantering av fall där barn misstänks fara illa/far illa?
15. Vad tycker du om dessa riktlinjer/rutiner?
16. Hur kommer ni fram till om en anmälan ska upprättas eller inte?
17. Hur upplever du stödet från er arbetsgivare och närmsta chefer när det gäller orosanmälningar till socialtjänsten?
18. Upplever du att du har tillräckligt med kunskap om barn som riskerar att fara illa, så att det räcker för att kunna avgöra när en anmälan bör göras?
  - a. Om inte, vad upplever du saknas?
  - b. svårighet med anmälan?
19. Har du något du vill tillägga?

Bilaga 2. Information- och samtyckesblankett

Information om deltagande i examensarbete

Som en del i vår socionomexamen ingår att genomföra ett självständigt examensarbete. Syftet med vårt arbete är att undersöka hur förskollärare ser på sin egen förmåga och kunskap att kunna identifiera barn som far illa.

I examensarbetet genomförs intervjuer med förskollärare gällande deras egen syn på deras kunskap och förmåga gällande att identifiera barn som far illa. Intervjuerna spelas in (audio) med utrustning som tillhandahålls av Örebro universitet och transkriberas. Inspelningarna och transkriptionerna bevaras till dess att det självständiga studentarbetet har bedömts som godkänt av examinator, varefter de raderas.

Det är frivilligt att delta i studien. Dina personuppgifter kommer behandlas med ditt samtycke i enlighet med europeiska dataskyddsförordningen (GDPR). Det rör uppgifter om namn, e-post, telefonnummer samt de ljudinspelningar som görs av intervjuerna.

Examensarbetet redovisas i form av en uppsats som presenteras skriftligt och muntligt vid ett examenstillfälle på Örebro universitet. Efter uppsatsens godkännande kan den komma att göras tillgänglig för allmänheten genom att publiceras i databasen DIVA. Fram till dess att arbetet har examinerats och godkänts och publicerats på DIVA har du rätt att dra tillbaka ditt samtycke och uppgifterna får då inte bevaras eller behandlas vidare utan annan laglig grund.

Alla personuppgifter som samlas in kommer att hanteras med konfidentialitet. Namn på personer, platser och verksamheter kommer att ersättas med pseudonymer.

Du har rätt att ta del av det som registrerats om dig och ha synpunkter på behandlingen av de uppgifter som samlats in. För information om studentarbetets utformning ber vi dig kontakta vår handledare. Frågor om hur Örebro universitet behandlar personuppgifter kan ställas till lärosätets dataskyddsombud på dataskyddsombud@oru.se. Klagomål som inte kan lösas av Örebro universitet lämnas till Datainspektionen.

Kontaktuppgifter

Amanda Abrahamsson
amanda@sandvisol.se
070-291 56 80

Olivia Lindberg
olivialindberg@live.se
073-563 99 63

Björn Johansson
bjorn.johansson@oru.se
019-303 502

Samtycke till deltagande i examensarbete

Jag har fått information om vad det innebär och samtycker till, att delta i examensarbetet i socialt arbete vid Örebro universitet som genomförs av Amanda Abrahamsson och Olivia Lindberg.

Namn

Ort, datum